

BYZANTINE HERITAGE AND SERBIAN ART |

PROCESSES OF BYZANTINISATION
AND SERBIAN ARCHAEOLOGY

BYZANTINE HERITAGE AND SERBIAN ART I

BYZANTINE HERITAGE AND SERBIAN ART I-III

EDITORS-IN-CHIEF

LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ
JELENA TRIVAN

EDITED BY

DANICA POPOVIĆ
DRAGAN VOJVODIĆ

EDITORIAL BOARD

VESNA BIKIĆ
LIDIJA MERENIK
DANICA POPOVIĆ
ZORAN RAKIĆ
MIODRAG MARKOVIĆ
VLADIMIR SIMIĆ
IGOR BOROZAN
DRAGAN VOJVODIĆ

EDITORIAL SECRETARIES

MARKA TOMIĆ ĐURIĆ
MILOŠ ŽIVKOVIĆ

REVIEWED BY

VALENTINO PACE
ELIZABETA DIMITROVA
MARKO POPOVIĆ
MIROSLAV TIMOTIJEVIĆ
VUJADIN IVANIŠEVIĆ

THE SERBIAN NATIONAL COMMITTEE OF BYZANTINE STUDIES
P.E. SLUŽBENI GLASNIK

INSTITUTE FOR BYZANTINE STUDIES, SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

PROCESSES OF BYZANTINISATION AND SERBIAN ARCHAEOLOGY

EDITOR
VESNA BIKIĆ

BELGRADE, 2016

PUBLISHED ON THE OCCASION
OF THE 23RD INTERNATIONAL CONGRESS OF BYZANTINE STUDIES

This book has been published with the support of the
MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA

CONTENTS

PREFACE	11
---------------	----

I. BYZANTINISATION IN THE ARCHAEOLOGICAL CONTEXT

THE DYNAMICS OF BYZANTINE–SERBIAN POLITICAL RELATIONS	17
<i>Srđan Pirivatić</i>	

THE ‘MEDIEVAL SERBIAN OECUMENE’ – FICTION OR REALITY?	37
<i>Mihailo St. Popović</i>	

BYZANTINE INFLUENCE ON ADMINISTRATION IN THE TIME OF THE NEMANJIĆ DYNASTY... .	45
<i>Stanoje Bojanin</i>	
<i>Bojana Krsmanović</i>	

FROM THE ROMAN CASTEL TO THE SERBIAN MEDIEVAL CITY	53
<i>Marko Popović</i>	

THE BYZANTINE MODEL OF A SERBIAN MONASTERY: CONSTRUCTION AND ORGANISATIONAL CONCEPT	67
<i>Gordana Simić</i>	

THE SPLENDOUR OF ROMAN ORNAMENTS AND THE JEWELLERY OF THE MIDDLE AGES... .	79
<i>Ivana Popović</i>	

THE CENTRAL BALKANS IN THE EARLY MIDDLE AGES: ARCHAEOLOGICAL TESTIMONIES TO CHANGE	91
<i>Ivan Bugarski</i>	
<i>Milica Radišić</i>	

II. ADOPTION OF MODELS: BYZANTINE FORTS AND SERBIAN PROTO-URBAN CENTRES (11TH–13TH CENTURY)

MILITARY, ADMINISTRATIVE AND RELIGIOUS STRONGHOLDS ON THE DANUBIAN FRONTIER: THE EXAMPLE OF MORAVA AND BRANIČEVO.....	103
<i>Predrag Komatinia</i>	

A NOTE ON NEW ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN BYZANTINE BRANIČEVO	109
<i>Dragana Spasić-Đurić</i>	

THE SUBURB OF THE TOWN OF BRANIČEVO – A MODEL OF A 12 TH -CENTURY SETTLEMENT	117
<i>Gordana Milošević Jevtić</i>	

TRADE IN THE CENTRAL BALKANS (11 TH –13 TH CENTURY): BETWEEN NECESSITY AND LUXURY	125
<i>Vesna Bikić</i>	

OBJECTS FOR PRIVATE WORSHIP AND RELICS OF THE CHRISTIAN EAST	133
<i>Perica Špehar</i>	

III. BYZANTINE SOURCES AND EUROPEAN TRENDS: FORMING A NATIONAL STYLE IN THE ARTISTIC CRAFTS (14TH–15TH CENTURY)

POLITICAL IDEOLOGY OF COINAGE – DEVELOPMENT AND MESSAGES OF SERBIAN MEDIEVAL COINS	143
<i>Marina Odak Mihailović</i>	

THE COSMOPOLITAN MILIEU OF SERBIAN TOWNS	151
<i>Marko Popović</i>	

THE MARKS OF NOBILITY IN THE ARCHAEOLOGICAL CONTEXT	159
<i>Miloš Ivanović</i>	
<i>Uglješa Vojvodić</i>	

BYZANTINE INSPIRATION IN SERBIAN MEDIEVAL POTTERY	167
<i>Vesna Bikić</i>	

BYZANTINE TEMPLATES AND THE STYLE OF GOTHIC – INTERNATIONALITY OF SERBIAN ARTISANAL AND ARTISTIC EXPRESSION	175
<i>Emina Zečević</i>	
<i>Mila Gajić</i>	

CHRONOLOGY	185
----------------------	-----

BIBLIOGRAPHY	189
------------------------	-----

LIST OF COLLABORATORS AND THEIR AFFILIATIONS	207
--	-----

This book is an endeavour – on the occasion of the 23rd International (World) Congress of Byzantologists in Belgrade on August 22nd – 27th, 2016 to offer a comprehensive, analytic, and synthetic overview of Byzantium's influence on Serbian culture of the medieval period, and of the times that followed it. It deals not only with the Byzantine models for their own sake, but also with their creative adaptation to Serbian needs – the basic idea being to present the true results of the union of adopted Byzantine and indigenous Serbian traditions, and the cultural influences of the West.

As much as this topic is familiar to connoisseurs of history, the importance of the occasion demanded that it be fully researched in an unprecedented manner, with scholars of all generations taking part. A large team of

researchers responded to the challenge of accomplishing such a goal. It is our singular pleasure to observe that not one of the crucial themes has remained untouched. Unfortunately, a set of circumstances has arisen, preventing the initial idea of the Congress organisers from setting up exhibitions that would visually and materially support this collection of papers.

It is therefore essential that all the papers presented herein be as relevant and as complete in content, as lively in expression, and as persuasive in argument, as possible. If this collection has attained such excellence, the praise goes to its numerous authors of all specialties, as well as to its editors – both groups having jointly invested an enormous effort and knowledge to bring this endeavour to successful fruition.

Ljubomir Maksimović

PREFACE

The reception of the Byzantine legacy in European culture from early times through to the contemporary period is a phenomenon of great complexity and multiple connotations if only for the fact that the very term *Byzantinism* carries different meanings depending on different historical perspectives and ideological standpoints. Millennium-long Byzantine civilisation has bequeathed the world a legacy that transcends centuries and nations – a distinctive spirituality, a living liturgical and monastic tradition, and art works of timeless beauty.

This legacy has a particular importance and meaning in the regions or countries that used to be part of the Byzantine commonwealth. A sense of belonging to its civilisation and of spiritual kinship with it has been strongly present in Serbia as well, finding its point of support in the Orthodox faith and the distinctive worldview that proceeds from it, in historical memory, and in myths that have, over time, become part of common consciousness. It has also been inspired by the fact that the Byzantine legacy has profoundly permeated the everyday surroundings and life of the Serbs – through liturgical worship and music, architecture, and painting; and it has always been maintained and strengthened by the presence of authentic medieval monuments that form an integral part of the local cultural landscape. To the Serbs, therefore, the Byzantine legacy is not merely a living tradition, it is perceived as the backbone of their identity and as something of a ‘national patrimony’.

Historically, however, Serbian attitudes towards the cultural legacy of the Byzantine Empire have not been unequivocal and linear. Although essentially keeping an upward course, they have always remained very complex and subject to change. Their nature and dynamics through the centuries have been determined by a number of factors, most of all by powerful influences of other

cultural patterns, West European in particular, but also by the Serbs’ marked tendency to make use of the medium of art in building and asserting their individuality both as a people and in ecclesiastical and state terms. The main purpose of this three-volume publication therefore is to present the creative interactions of Serbian art with the Byzantine cultural legacy in the historical and phenomenal framework of its development over more than twelve centuries. We believe that such a broad historical-phenomenological approach is the only meaningful one. Only such an approach can hope to lead us to truly understanding the paths, dynamics, nature and outcomes of those interactions, without failing to provide an at least summary reconstruction of the geopolitical circumstances in which that cultural exchange was taking place and which also involved West-European and Ottoman civilisations. Understandably, the desired breadth of approach could not be achieved without the participation of many prominent experts specialising in different periods and aspects of Serbian art, who readily agreed to join this complex and challenging cooperative effort. They based their contributions on the current state of understanding of the defined research problems. The result is a composite publication which may be read both as a history of Serbian art in the key of one of its pivotal phenomena and as a manual which, perused with ample further reading listed, elucidates a number of more narrowly defined topics. The reason for dividing it into three volumes has been the sheer span of time involved and the highly diversified nature of the subject matter.

Volume I is presenting the material cultural heritage based on the archaeological record and against the background of political ideology, military and ecclesiastical organisation, and economic activity. The complex processes of getting Byzantine “models” in medieval Serbia are viewed in the light of representative archaeological

sites of various types – fortresses, settlements, monastic complexes – of trade flows and practices, and of the artisanal and craft production processes. The reception of Byzantine patterns, which directly depended on the nature and dynamics of Byzantine-Serbian relations in different periods, played a very important role, but it did not act as an obstacle to stylistic influences of Central-European Romanesque and Gothic art or of the subsequent Islamic tradition of Asia Minor.

Constant exposure to impulses from various cultural spheres – predominantly Byzantine but also West European, mainly Roman Catholic – resulting from frequent change of state territory and political status, determined the character of Serbian religious art in its glorious medieval period, which is the focus of Volume II. During the middle ages, the Serbs established an autochthonous ideological vertical that made it possible for them to draw from traditions of different civilisations in building their own identity. At the core of that ideology were the concepts of the holy dynasty and the holiness of the national church, which received their very learned and thorough elaboration in literature and the visual arts. The defining features of medieval Serbian religious art did not amount to stylistic and typological borrowings, mainly from Byzantium, but rather, they stemmed from this carefully built ideological foundation, resulting in outstanding monuments which constitute a unique and distinct phenomenon in medieval European culture. The resilience and creative power of this tradition are compellingly demonstrated by the art and literature which, founded on medieval tenets, were cultivated under the auspices of the restored Patriarchate of Peć in the period of Ottoman rule.

A fundamentally different living environment in the modern period and the adoption of different cultural models decisively influenced the attitude towards the Byzantine legacy. The complex question of its recognition, reception and interpretation in the period from the 18th century to the present day is the focus of Volume III. The manifestations and functions of the Byzantine artistic pattern during that time varied greatly from period to

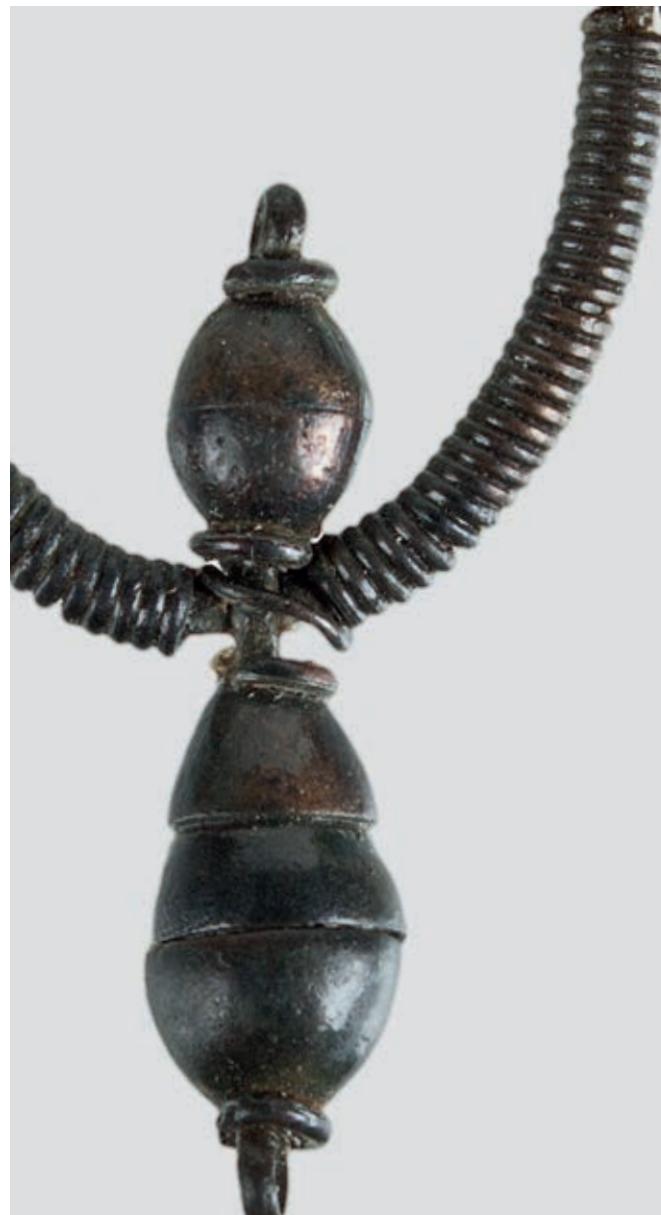
period. In the 18th century the awareness of the Byzantine legacy all but vanished, becoming submerged in the idea of the Serbian middle ages as a factor of relevance to the political status of the Serbs. Continuity with the epoch perceived as the golden age of national history was therefore purposely emphasised. The interpretation and uses of the medieval tradition were in the service of state-building ideas and a national programme at the time of the creation of the modern Serbian state in the 19th century as well. Within the dominant culture of historicism, the rediscovered Byzantine legacy came to be identified with the Serbian medieval heritage. This constructed tradition lost little of its currency even in the early decades of the 20th century. A programmatic expression of this tendency was the codification of the ‘national’, Serbo-Byzantine style, developed through the medium of a new artistic ideology and language. The modernist artistic interpretation of the middle ages in the second half of the 20th century involved very interesting explorations of the relationship between ‘new’ and ‘old’ art. A particularly creative contribution to the interpretation of the Byzantine artistic idiom was made by postmodernism. Devising a number of methodological matrices and structural solutions mostly based on intertextuality, quotation and appropriation, postmodernism, imagining the middle ages, succeeded in producing a new artistic reality, and a new and original artistic identity.

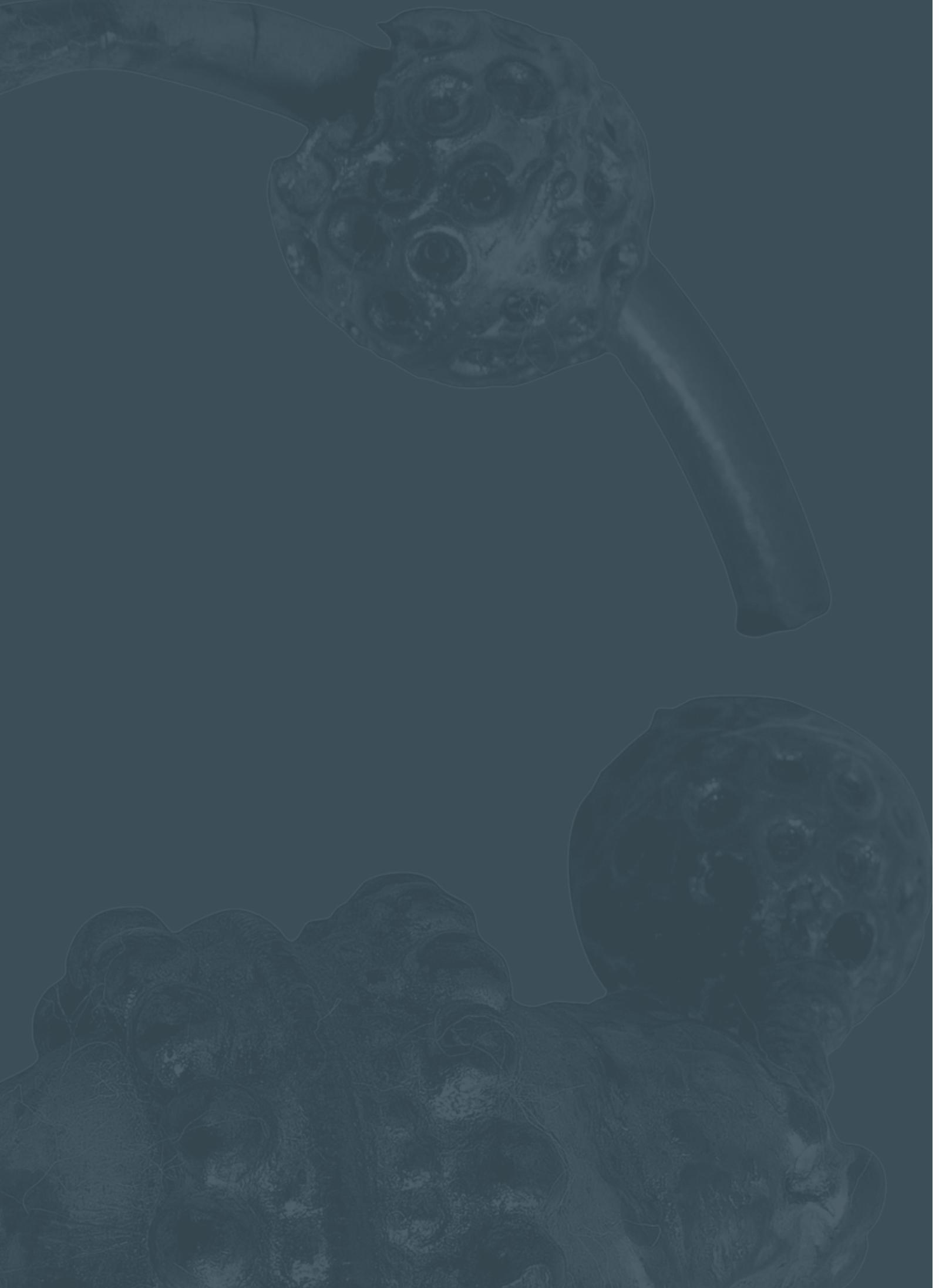
The 23rd International Congress of Byzantine Studies, which has occasioned this three-volume publication, presents a worthy opportunity to remember how significant Byzantine civilisation has been for the Serbs, most notably for their spirituality and art. We hope that thanks to the contributions in all three volumes, this significance will be presented more comprehensively and explained more clearly than before, and that we shall thus repay at least some of our ‘debt to Byzantium’. We also believe that they will help shed more light on the long-standing striving of the Serbs not to be passive users of the achievements of great civilisations, but rather to produce, inspired both by Byzantine and by Western cultural models, a largely new art, an art expressive of their own being and of the changing needs of their society.

Editorial Board

BYZANTINISATION IN THE ARCHAEOLOGICAL CONTEXT

THE ‘MEDIEVAL SERBIAN OECUMENE’ – FICTION OR REALITY?

MIHAJLO ST. POPOVIĆ

INTRODUCTION

In the year 1969 Francis W. Carter (1938–2001) published an article entitled *An Analysis of the Medieval Serbian Oecumene: A Theoretical Approach*.¹ Through the application of graph theoretical methods to the field of historical geography Carter suggested from the viewpoint of mathematics that the Serbian rulers had chosen with the town of Skopje the ‘wrong’ capital for their kingdom / empire in the middle of the 14th century: ‘Skopje was not the ideal site, in terms of linkage, for [scilicet king Stefan Uroš IV] Dušan to have had as his capital, Priština or Prizren would have been better.’²

The research question, which shall be addressed in the following, does not envisage a discourse on the potential usefulness of graph theoretical methods in the historical geography of Byzantium, but shall focus on the very terminology of the title of the respective article. An investigation of the usage of this expression ‘Medieval Serbian Oecumene’ based on internet search engines in the internet reveals that Carter applied this term in his article for the first and the last time. Thus, it has never been taken into account by any other scholar for a further interpretation from the viewpoint of Byzantine and Serbian Studies.

THE ‘BYZANTINE OECUMENE’

Before going into detail on the correctness of the term ‘Medieval Serbian Oecumene’ regarding the political, diplomatic, economic, ecclesiastical, religious and cultural realities of Byzantium and medieval Serbia, I shall give a short overview of the meaning and the interpretation of the term ‘Oecumene’ in Byzantine Studies. The term ‘οἰκουμένη’ derives from the Greek word ‘οἶκος’ for ‘house’. Therefore,

‘οἰκουμένη’ has a fundamental meaning for the study of settlements, of settlement patterns and finally for the historical geography of Byzantium. Johannes Koder has interpreted the ‘οἰκουμένη’ as ‘den von Menschen besiedelten Raum’ and ‘die von Menschen bewohnte Landschaft’ in his manifold publications on this topic.³ As a consequence, the settlement of such an ‘Oecumene’ was undertaken by a group of people, who had specific characteristics uniting them. The word ‘οἰκουμένη’ is not solely a Greek word, but also and in particular a Greek concept. The Greek ‘οἰκουμένη’ corresponds to the Latin word ‘orbis’ (in the meaning of ‘globe’ and ‘orb’), which is used in Roman imperial inscriptions in Late Antiquity. Around 400 AD the Roman emperors Theodosios I, Honorios and Arkadios were addressed as ‘δεσπόται τῆς οἰκουμένης’, i.e. the ‘rulers of the Oecumene’. The definition and understanding of the Romano-Byzantine Oecumene was established by the Greek historian and geographer Strabo (ca. 63 BC–ca. 23 AD). It was Strabon, who set the dimensions of the ‘Oecumene’ ranging from Spain in the West to Armenia in the East. What lay outside of the borders of the Roman ‘Oecumene’ was not an integral part of the *pax Romana* of the emperor Augustus. Following the military campaigns and the expansion of the Roman Empire, which define the framework of the ‘Oecumene’, the Late Antique and Byzantine literature describe the turning-point from the state of war to the state of peace. In this respect the famous church father John Chrysostom writes: ‘νῦν δὲ τὸ πλέον τῆς οἰκουμένης ἐν εἰρήνῃ, πάντων ἐν ἀδείᾳ καὶ τέχνας μετιόντων καὶ γῆν ἐργαζομένων καὶ θάλατταν πλεόντων’⁴ (‘Now the major part of the Oecumene is living in peace,

¹ Carter, *Analysis*, 39–56. I thank Mr.Dr. Nikola Popović (Edinburgh) for his helpful linguistic comments and Mrs.Marija Vasiljević, MA (Belgrade) for her constructive scholarly remarks.

² Carter, *Analysis*, 53.

³ Koder, *Die räumlichen Vorstellungen*, 16; further fundamental secondary literature on this issue is: Koder, *Zu den Folgen*, 1–18; Schmalzbauer, *Überlegungen zur Idee*, 408–419. Cf. also the following volume of Proceedings: *To Bvčántio*.

⁴ S. Joannes Chrysostomus, *Expositio in Psalmos*, in: PG 55, 207.

all can devote themselves unimpededly to their handicraft, work the fields or sail the seas'). The Byzantine Empire was for the duration of about 1,500 years the essence of the 'οἰκουμένη', i.e. of the settled, known world of the Mediterranean. One might expect to find as a counterpart of the term 'οἰκουμένη' the term 'ἀνοικουμένη' – in the sense of 'non-Oecumene' – in the Byzantine written sources. On the contrary, the early Church Fathers contrast 'οἰκουμένη' with the term 'ἔρημος' ('desert'), which does not mean automatically that such an area was unproductive, arid and inhospitable, but that it was an uninhabited or scarcely inhabited zone, which could well be used for agricultural purposes. While the 'desert' was perceived as infinite, the 'Oecumene' was finite and distinct. The *pax Romana* of the emperor Augustus was perpetuated by the Christian emperor Constantine the Great. Therefore, the Byzantine author Alexandros Monachos reports on the state of the 'Oecumene' under the emperor Constantine as follows: 'μονοκράτορος γεγονότος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ ὑπῆρχεν ἡ οἰκουμένη'⁵ ('When the Great Constantine was autocrat, the Oecumene was in the state of utmost peace'). Constantine the Great was perceived to have accomplished the deeds, which were begun by Julius Caesar, Augustus and Trajan.⁶

THE 'BYZANTINE COMMONWEALTH'

At this point it has to be stressed that the term 'Byzantine Oecumene' has not been universally accepted within the field of Byzantine Studies, but that it has been for example reshaped by Dimitri Obolensky (1918–2001) into 'Byzantine Commonwealth'.⁷ Obolensky extracted several elements, which according to him were adopted by the ruling and educated classes of the East European peoples and which led to a common cultural tradition. These elements were as follows:

- a. A common profession of Eastern Christianity
- b. The recognition of the primacy of the Constantinopolitan Church
- c. The acknowledgement that the Byzantine emperor was endowed with a measure of authority over the whole of Orthodox Christendom
- d. The acceptance of the norms of Romano-Byzantine law
- e. The belief that the Byzantine literary standards and artistic techniques were of universal validity and worthy of imitation.⁸

Obolensky understood the bonds between the Byzantine Empire and the neighbouring peoples under its political, diplomatic, economic, ecclesiastical, religious and cultural influence as the formation of 'a single international community'. As a consequence, he introduced the term 'Byzantine Commonwealth', which he based on Byzantium's religious and cultural supremacy and its Roman tradition of universality.⁹ Although Obolensky emphasized that 'Commonwealth' did not have the purpose to suggest any modern parallel¹⁰, I would be strongly inclined to suppose so, since Obolensky was a child of his time and a contemporary witness to the establishment (since 1931) and development of the (British) Commonwealth of Nations.¹¹ In my opinion the five above-mentioned elements defined by Obolensky are true both for the 'Byzantine Oecumene' and for the 'Byzantine Commonwealth'. But it was Obolensky himself who – subconsciously and unintentionally – paved the way for a recent critique of both terms by Anthony Kaldellis by stating: 'With characteristic semantic ambiguity, the Byzantines applied the terms used to describe their own state – *basileia* ('empire'), *oikoumene* ('the inhabited universe'), *politeuma* ('government, community') – to the group of nations over which they claimed sovereignty'.¹²

THE BYZANTINE POLITEIA

In his most recent monograph entitled *The Byzantine Republic. People and Power in New Rome*¹³, Kaldellis argues that Byzantium must be understood as a republic in the Roman tradition and that the Byzantine *politeia* was the continuation of the ancient *res publica*.¹⁴ Therefore, he states that the theology of the imperial office should be demoted and proposes 'that Byzantium had a complex political culture in which different ideological systems were superimposed, one Roman, republican, and secular and the other late Roman, metaphysical, and eventually Christian, and they occupied different sites of the political sphere'.¹⁵ Kaldellis emphasizes the Roman component of the Byzantine Empire and refutes clearly Obolensky's terminology. His line of thought focuses on the term *politeia* which he translates as 'polity' or 'republic', and not as 'state'.¹⁶

⁹ Ibidem, 13–16.

¹⁰ Ibidem, 15.

¹¹ Maurer, *Kleine Geschichte Englands*, 431–432.

¹² Obolensky, *The Byzantine Commonwealth*, 15.

¹³ Kaldellis, *The Byzantine Republic*.

¹⁴ Ibidem, IX.

¹⁵ Ibidem, XII.

¹⁶ Ibidem, xiii-xiv.

⁵ Alexander Monachus, *De inventione vivifica e crucis*, in: PG 87/3, 4057A.

⁶ Koder, *Die räumlichen Vorstellungen*, 15–34.

⁷ Obolensky, *The Byzantine Commonwealth*.

⁸ Ibidem, 13.

So, while the discourse on the political, diplomatic, economic, ecclesiastical, religious and cultural sphere of Byzantium is evolving anew, I would like to leave aside the terms 'Byzantine Commonwealth' and *politeia* and focus on the 'Byzantine Oecumene'.

THE 'MEDIEVAL SERBIAN OECUMENE'

The crucial question at this point and, specifically, on the macro-level of historical geography is, whether the existence of the 'Byzantine Oecumene' would exclude the existence of any other 'Oecumene' in Byzantium's (former) sphere of influence? Would Byzantium's universality render the 'Medieval Serbian Oecumene' impossible from the start?

Firstly, this question shall be approached from a geographic point of view. Carter states on this issue: 'In terms of the medieval period, with which we are primarily concerned in this article, this [scilicet oecumene] means a fertile soil, well cultivated within the limits of contemporary technology, a population dense enough to derive maximum advantage from local resources and generally a long distance commerce to enable it to obtain materials not locally available'.¹⁷ And he continues: '... such an area must have considerable advantages in order to permit it to perform within itself against encroachment and conquest from neighbouring areas and it must have been capable at an early date of generating a surplus income above the subsistence level, necessary to equip armies and to play the role in contemporary power politics that territorial expansion necessarily predicates'.¹⁸ This should not be confused with the narrower concept of a 'core-area', which is defined as an area in which a state originates.¹⁹

In accordance with the above-mentioned definition of an 'oecumene' we shall analyse in the following if the medieval Serbian kingdom fulfilled the elaborated criteria. An assessment of this question is envisaged on the basis of selected medieval written sources and the related historic facts. A useful starting point for this line of thought is the Serbian conquest of Byzantine Macedonia, which according to Ljubomir Maksimović was accomplished in four systematic phases in the period from the early 13th century until the middle of the 14th century.²⁰

The first out of four phases of the policy of the Serbian kingdom towards Byzantine Macedonia²¹ commenced at the beginning of the 13th century. It was at that time that the first Serbian king Stefan and his brother Saint Sava established diplomatic contacts with the region.²² Maksimović discerns the second phase of the Serbian policy in the middle of the 13th century. Starting in 1257 the Serbian king Stefan Uroš I had begun with selective attacks to the south against the Byzantine Empire and succeeded in conquering the towns of Kičevo and Prilep. But, following the victory of Nicaea in the battle of Pelagonia in 1259, the Serbian king lost all of these territorial gains.²³ During the reign of king Stefan Uroš II Milutin the third phase of the policy of the Serbian kingdom towards Byzantine Macedonia can be identified. From 1282/83 until 1298 the Serbian conquest of the major part of Byzantine Macedonia took place, which established a frontier following the line of the towns as well as fortresses of Kruja, Ohrid, Prilep, Prosek and Štip.²⁴ In the year 1332 king Stefan Uroš IV Dušan started the fourth phase of the above-mentioned Serbian policy by conquering the valley of the river Strumica between the towns of Štip and Melnik and by expanding further to the south.²⁵

In the following, I will argue that the third and the fourth phase of the Serbian conquest of Byzantine Macedonia were of integral importance for the shaping of the 'Medieval Serbian Oecumene'. At this point I would like to approach the research question from the textual evidence and the expressions as well as concepts in selected Serbian medieval sources, and not from the viewpoint of political and military history and the exact dating of events within the framework of Byzantino-Serbian relations. If we turn to the Serbian medieval source of *The Lives of the Serbian Kings and Archbishops* written by archbishop

²¹ On the definition of Byzantine Macedonia v. Koder, *Macedonians and Macedonia*, 12–28.

²² Maksimović, *Η βυζαντινή Μακεδονία*, 263–267. On the dates of the reign of king Stefan v. Marković, *Прво јутијоване Светој Саве*, 14–15.

²³ Maksimović, *Η βυζαντινή Μακεδονία*, 267–269. Srdjan Pirivatić has shown that the Serbian king Stefan Uroš I did not conquer the town of Skopje in 1257, but that it was contested between the Bulgarian and Nicaean rulers at that time, v. Пириватић, *Једна претпоследња*, 325–327.

²⁴ Maksimović, *Η βυζαντινή Μακεδονία*, 269–278. The exact course of the Byzantino-Serbian border has been the subject of several comprehensive publications, v. Динић, *За хронологију Душанових освајања*, 1–11; Наумов, *К иситории*, 231–234; Шкриванић, *О јужним и југоисточним границима*, 1–15; Томоски, *Исјраваки и дојолненија*, 111–122; Živojinović, *La frontière serbobyzantine*, 57–66; Popović M., *Les forteresses* (1996), 67–87.

²⁵ Maksimović, *Η βυζαντινή Μακεδονία*, 279–284.

¹⁷ Carter, *Analysis*, 40.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, 39.

²⁰ Maksimović, *Η βυζαντινή Μακεδονία*, 262–280.

Danilo II and his disciples, we are able to trace the above-mentioned theoretical approach provided by Carter. In the *vita* of the Serbian king Stefan Uroš II Milutin Danilo II describes, how the Byzantine Empire posed a political and military threat to the Serbian kingdom and how king Milutin succeeded in spreading his sphere of control:

'So, fürwahr, wollte der gütige Gott die Herrschaft über sein Vaterland ausbreiten, (wie es bis heute allen sichtbar ist). Es begab sich, daß sich in jenen Tagen das serbische Land in arger Bedrängnis (und Erniedrigung) befand. Denn der Machtbereich des griechischen Kaisertums reichte bis zum Ort Lipljan, und die Gewalttätigkeiten dieses Reiches mehrten sich, als wollte es die Herrschaft über das ganze Land dieses Christusliebenden ausdehnen und sogar ihn selbst [scilicet Stefan Uroš II Milutin] in die Rolle eines gehorsamen Knechtes zwingen.'²⁶

What we find in the above quotation is an obvious hint at a clear delimitation between the Byzantine Empire and the Serbian kingdom, between the 'sphere of rule of the Greek Empire' (држава бо царства гръцкааго) stretching to the place of Lipljan(до мяста глаголемааго Липљана) in Kosovo and the 'fatherland' (отъствнина јего) of the Serbian king. This 'fatherland' has to be understood as the 'core-area' defined by Carter which is an area in which a state originates (see above). This notion becomes evident by the introductory remark of Danilo II that 'God wanted to spread the rule of his [scilicet Milutin's] fatherland' (въ съотъкъ прѣблагыи богъ югопространити државу отъствнина јего) to new territories.²⁷ The 'core-area' of the Serbian king, which is at the same time the 'fatherland', constitutes the nucleus for the expansion of the Serbian kingdom at the expense of the 'Byzantine Oecumene'.

Is the 'Byzantine Oecumenē' perceived as 'Oecumene' at all by Danilo II? The answer to this question lies – in my opinion – in the title of the Byzantine emperor as reflected in the 'The Lives of the Serbian Kings and Archbishops'. Danilo II uses several times the expression 'Weltenkaiser'²⁸ for the Byzantine emperor Andronikos II Palaiologos

²⁶ For the German translation v. Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 150. For the Serbian translation v. 'Тако по истини усхте предобри Бог да рашири државу његова отаџства. У те дане видела се српска земља обузета у великој тесноти и умањена, јер држава грчкога царства сизаше до места званога Липљан, и овом је царству расла снага, тако да је хтела узети целу област отаџства овога христољубивога, па чак и њега самога да има као послушног слугу.' (Данило Други, *Животи*, 138).

²⁷ Cf. the original quotations from the source: *Животи краљева*, 107.

²⁸ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 169, also cf. 189, 207, 211. Cf. on the hierarchy of rulers in medieval Europe the old, partly outdated, but still fascinating study by: Dölger, *Die 'Familie der Könige'*, 397–420.

(1282–1328) (светомоу и въселенъскомоу цароу кири Јнъдронику²⁹), whose title bears witness to the fact that the Serbian side was well aware of the position of the emperor in Constantinople within the original 'Byzantine Oecumene'. Furthermore, he is addressed as 'Weltenkaiser des Neuen Rom, Konstantinopels, Kir Andronikos'³⁰ (въселенъскии царемъ новаго Рима Конъстантино пола кири Јнъдрони комъ³¹) and 'Weltenkaiser der Griechen, Kir Andronikos'³² (въселенъскии царь гръкомъ кири Јнъдроникъ³³).

As stated above, the term 'fatherland' designates the 'core-area' of the Serbian kingdom, which can regularly be found in the work of Danilo II and his disciples starting with the *vita* of the Serbian king Stefan Uroš I and leading up to that of Stefan Uroš IV Dušan.³⁴ By reading *The Lives of the Serbian Kings and Archbishops* carefully and by examining the context of the source, it becomes obvious that the expression 'Serbian land and the coastland'³⁵ is a synonym for 'fatherland' and hence for 'core-area'.

Crucial for our research question is the moment, when the 'fatherland' of the Serbian kings in the sense of a 'core-area' was visibly transformed through territorial acquisition into the 'Medieval Serbian Oecumene' according to the definition given by Carter.

From my point of view Danilo II describes this very process in the *vita* of king Milutin, when the Serbian ruler conquered the regions of Polog, Ovče Polje, Zletovo, Pijanec and the town of Skopje³⁶ and:

'Aller dieser Gebiete bemächtigte er sich beim ersten Einmarsch, legte sie zum Herrschaftsbereich seines Vaterlandes hinzu und verwandelte den Ruhm und den Reichtum dieser Länder in seinen Reichtum und Ruhm seiner Mächtigen und seines Gefolges. [...] Nachdem er alle Gebiete zu einer Einheit zusammengefaßt und befriedet und auch alle jene,

²⁹ *Животи краљева*, 126, also cf. 146, 164, 168.

³⁰ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 184.

³¹ *Животи краљева*, 141.

³² Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 191.

³³ *Животи краљева*, 148.

³⁴ Since this article is focusing on the 13th and 14th centuries, because of the Serbian expansion in Byzantine Macedonia and the periodisation provided by Ljubomir Maksimović, research has been undertaken on the period since the reign of Stefan Uroš I (1243–1276). Cf. Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 54, 56–58, 62, 64, 71, 74, 84, 87, 94–96, 147–148, 150–151, 153, 155–156, 160, 163–166, 171, 173–174, 183, 187, 191–192, 195–196, 213, 215, 221–227, 229–235, 240–244, 251, 256–257, 259–267, 269, 271, 273–274.

³⁵ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 51, 54–57, 63, 67, 71, 147–148, 150, 162, 165, 186, 193, 195, 197, 199, 213, 215, 217, 219–220, 224–225, 230, 233–235, 240, 242, 249, 259, 261–262, 265, 267.

³⁶ Ibidem, 152.

Fig. 13. The Venues of the Serbian State Councils as Markers of the Extension of the 'Medieval Serbian Oecumene'

die Unruhe und Aufruhr stiften, vertrieben hatte, kehrte er in sein Land auf seinen Thron, den ihm Gott geschenkt, zurück und freute sich im Herrn mit Leib und Seele.³⁷

It is in the above-mentioned expressions 'he added them [scilicet the newly conquered territories] to the domain of his fatherland' (и приложи ихъ къ дръжавѣ отъстъвниѧ своєго³⁸) and 'after having pacified all places and bringing them to one single unity' (ѹмиривши же въса иѣста та въ єдино съвѣкоупленїе³⁹) that the 'Medieval Serbian Oecumene' becomes manifest. Indeed, king Milutin had started to expand into new territories with considerable advantages, which according to the above-mentioned definition by Carter were capable of performing against encroachment and conquest from neighbouring areas,

were generating a surplus income above the subsistence level⁴⁰ and had the potential to equip armies and to play the role in contemporary power politics that territorial expansion necessarily predicates, thus creating his very own 'oecumene'.

After the conquest of this part of Byzantine Macedonia a significant change of local elites took place⁴¹, which is attested by Danilo II in the following passage of his work:

³⁷ Ibidem. For the Serbian translation v. 'Такве све земље узе у почетку свога доласка и приложи их ка држави отаџства свога, и славу и богатство такве државе измени у богатство и славу своју, велможа и народа свога. [...] Умиривши сва та места у један скуп и прогна све оне који су чинили метеже и буре, и опет се врати у своју државу ка престолу Богом дарованом му, веселећи се и радујући се у Господу.' (Данило Други, *Животи*, 139).

³⁸ Животи краљева, 109.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Cf. the following selected bibliography on this issue: Bartusis, *The Settlement of Serbs*, 151–159; idem, *Land and Privilege*; Ostrogorski, *Pour l'histoire de la féodalité*, 205; idem, *Étienne Dušan et la noblesse serbe*, 151–159; Popović M. St., *Historische Geographie*, 66–67, 72; idem, *Le changement des élites*.

Fig. 14. Places, where Stefan Uroš IV Dušan issued his Charters

'Und jene übelgesinnten und arglistigen Träger der griechischen Macht, von meinem Herrn aus diesen Gebieten, die er einnahm, vertrieben, begaben sich gedemütigt in die heilige und ruhmreiche Stadt Konstantinopol, (genannt Carigrad), zum damals dort regierenden Kaiser Paläologos [...]'⁴²

King Stefan Uroš II Milutin continued his advance into Byzantine Macedonia by conquering the regions of Debar, Kičevo and Poreč, which he incorporated into his 'oecumene':

'Die Herrschaftsbereiche dieser Länder [scilicet of Debar, Kičevo and Poreč] legte er zur Herrschaft seines Vaterlandes dazu.'⁴³

⁴² Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 152. For the Serbian translation v. 'А она зломислена и лукава властела државе грчке, прогнани од овога мага господина из те области, коју узе, отишавши са понижењем у свети и славни град Константинопољ звани Цариград тадашњем цару Палеологу [...]' (Данило Други, *Животи*, 139–140).

⁴³ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 157. For the Serbian translation v. 'Те земље њихове државе додаде ка држави отаџства свога, јер му се нико није противио, нити против говорио.' (Данило Други, *Животи*, 144).

Based on the quoted sources I would argue strongly that the 'Medieval Serbian Oecumene' had started to take shape during the rule of king Milutin. His policy was continued by his son and successor Stefan Uroš III Dečanski, who expanded his father's 'oecumene' by winning over the Byzantine elite in Byzantine Macedonia or by empowering his noblemen, on which *The Lives of the Serbian Kings and Archbishops* report as follows:

'Während dies geschah, gingen viele bedeutende Männer Griechenlands zum Herrn und König [scilicet Stefan Uroš III Dečanski] über, und sie unterstellten sich ihm mit ihren Herrschaftsgebieten, und jene Burgen, die dieser Herr und mein christusliebender König samt ihrem Herrschaftsgebiet, ihrem Ruhm und Reichtum eingenommen hatte, übergab er einigen Vertrauensleuten, damit sie mit seinen Streitkräften diese nach dem Befehle des allerhöchsten Königs in Botmäßigkeit und Tributpflicht hielten.'⁴⁴

⁴⁴ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 243. For the Serbian translation v. 'И тако, док је ово бивало, многи од славних грчке земље иђаху ка господину краљу, предајући се њему са државама својим, и те градове, које узе овај господин мој христољубиви краљ са њиховом државом и славом и богатством, предаде некима од верних сво-

Having in mind the reign of Stefan Uroš IV Dušan, both of his predecessors, Stefan Uroš II Milutin and Stefan Uroš III Dečanski, were establishing their own 'small Serbian Oecumene' besides the 'huge Byzantine Oecumene', in which I discern a parallel local concept and not an attempt to substitute the universal Byzantine concept.

A new quality to the described Serbian approach was given by king Dušan, because he used the then recently formed 'Medieval Serbian Oecumene' in the power politics of his time with the clear aim to take over the 'Byzantine Oecumene' and replace the emperor in Constantinople as emperor of Serbs and of Greeks.⁴⁵ Again we can resort to *The Lives of the Serbian Kings and Archbishops* which report on the reign of King Dušan:

'Dieser allerhöchste und fromme König zog die gesamte in seinem Vaterlande vorhandene Heeresmacht zusammen und marschierte in das Innere des griechischen Kaiseriums, eroberte zahlreiche Burgen dieses Kaiserreiches, plünderte viele Gebiete dieses Staates und legte ihren Reichtum und Ruhm zum Reichtum und Ruhm seines Vaterlandes hinzu zu Ehren seiner Magnaten und seiner Leute.'⁴⁶

And he continues:

'[...] wollte er [scilicet Stefan Uroš IV Dušan] diesen Kaiser [scilicet Andronikos III Palaiologos], der ihm feindlich gesinnt war, aus dem Kaiserium seines griechischen Landes vertreiben.'⁴⁷

King Dušan reached out for the 'Byzantine Oecumene', but his attempt failed due to his unexpected death in 1355. What followed was not only a weakening of the dynamic of the Serbian expansion against the Byzantine Empire and a fragmentation of the Serbian Empire, but also a disintegration of the 'Medieval Serbian Oecumene' into confined local dominions. Neither were the local

их, да их са силама војске своје држе у послушности и работи, по заповести овога превисокога краља.' (*Данилови настављачи*, 54).

⁴⁵ Cf. on this issue the very detailed and profound publication by: Пириватрић, Улазак Стефана Душана у Царство, 381–409.

⁴⁶ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 266. For the Serbian translation v. 'Овај превисоки и благочастиви краљ скупивши сву силу војске своје отаџства свога, и пође тамо у унутрашњост грчкога царства, и узе многе градове тога царства, и зароби многе земље те државе, и додаде њихово богатство и славу ка богатству и слави свога отаџства и у славу велможа и народа свога ...' (*Данилови настављачи*, 72).

⁴⁷ Hafner, *Serbisches Mittelalter*, 266. For the Serbian translation v. '... хтео је овога цара, који му је зло мислио, да прогна из царства његове грчке земље, ...' (*Данилови настављачи*, 72).

Serbian rulers and noblemen able to sustain the borders of Dušan's Empire, nor did they succeed in preserving the core of the 'Medieval Serbian Oecumene'.

Finally, I would like to shift our view from the macro-level of the definition of 'oecumene' to the micro-level and the question, in which way we could determine the extent of the 'Medieval Serbian Oecumene' on the ground in Byzantine Macedonia.

As the first parameter on the micro-level I would like to introduce the venues of the Serbian state councils as markers of the extension of the 'Medieval Serbian Oecumene'. A succinct overview of this topic was given by Miloš Blagojević (1930–2012) and Dejan Medaković (1922–2008).⁴⁸ They list ten locations of state councils in total in the medieval Serbian kingdom / empire, which are shown on the map in fig. 13. The challenge in this field lies in the fact that the interpretation in the secondary literature differs substantially as to which of the recorded gatherings should be interpreted as state councils, rather than church, military or local councils.⁴⁹

As the second parameter we could consider to the locations, where the Serbian rulers issued their charters. In this respect a very vivid example is the reign of Stefan Uroš IV Dušan, during which sixteen different places are mentioned in the sources (fig. 14).⁵⁰ In both cases the provided data helps us to shape our picture of the extent of the 'Medieval Serbian Oecumene' by introducing places as 'Symbols of Power', which will be further enhanced in the near future as a methodological approach within the project 'Digitising Patterns of Power (DPP): Peripheral Mountains in the Medieval World' of the Austrian Academy of Sciences.

After reviewing the sources and the bibliography on the 'Byzantine Oecumene' and the 'Medieval Serbian Oecumene', it becomes quite clear that one would be unthinkable without the other, and *vice versa*. Although it could be perceived as a cliché, one could even resort to the parable of the 'big' and the 'small brother', which is also mirrored in the duration of their existence.

⁴⁸ Благојевић, Медаковић, *Историја српске државности I*, 177–185.

⁴⁹ Cf. on this quite complicated issue of interpretation: Радојчић, *Српски државни сабори*, 83–157; В. Збор, in: ЛССВ (С. Ђирковић, М. Благојевић) 222–228; Лукић-Крстановић, *Научна шумачења сабора*, 131–140; Благојевић, *Српски сабори*, 1–40.

⁵⁰ Based on: Славева, Мошин, *Српски промоцији*.

CHRONOLOGY

527–565	Reign of Emperor Justinian I.	913–959	Reign of Emperor Constantine VII Porphyrogenetos.
527–530	First incursions by Slavic tribes from the lower Danube into Thrace.	c. 926	Temporary occupation of Serbia, until 927, by the Bulgarian army led by Tsar Simeon.
548	Slavic tribes from Pannonia cross the Danube and ravage the central parts of the Balkan Peninsula.	c. 933–c. 950	Reign of Prince Časlav.
	From mid-6 th century, forays of Slavs into the Balkan Peninsula become more frequent.	c. 950	Dubrovnik diocese elevated to archdiocese, with jurisdiction over the regions of Serbia, Travunia and Zachlumia.
582	Avars seize Sirmium.	1018	Byzantine Emperor Basil II establishes the Catepanate of Bulgaria and Theme of Serbia, following the collapse of the Bulgarian Empire.
582–602	Reign of Emperor Maurice. Last attempts at defending the northern border of the Empire from Avar and Slav assaults.	1019–1020	Byzantine Emperor Basil II designates the territorial size of the Archbishopric of Ohrid, also comprising the Bishopric of Ras.
626	Avars and Slavs lay siege to Constantinople.	1039–1042	Prince Vojislav seizes control of Serbia and Diocleia, and subsequently of Travunia and Zachlumia.
634	Serbs and Croats arrive at the invitation of Emperor Heraclius (610–641) to fight as allies of Byzantium against the Avars; in return, they are allowed to settle in Illyricum.	1064	Hungarians seize Byzantine Belgrade.
680	Bulgarians under Khan Asparuh settle east of the Danube.	1072	Aborted uprising against Byzantine rule in the theme of Bulgaria. The rebels proclaim Konstantin Bodin, son of Prince Mihailo of Diocleia, Tsar of Bulgaria.
c. 780–800	Reign of Serbian Prince Višeslav.	1077	King Mihailo of Diocleia seeks the papal flag from Pope Gregory VII.
c. 800–820	Reign of Serbian Prince Prosigoj.	c. 1085	King Bodin of Diocleia seizes the region of Ras and appoints Vukan and Marko to govern it.
c. 850	Battles with Bulgarians successfully led by Prince Vlastimir, and, in later years, by his sons Mutimir, Strojimir and Gojnik.	1089	Diocese of Bar elevated to the status of an archdiocese.
c. 820–851	Reign of Serbian Prince Vlastimir.	1094	Meeting of Emperor Alexios Komnenos and Raška Župan Vukan.
851–891	Reign of Serbian Prince Mutimir.	1096	The Crusader army passes through the territory of present-day Serbia, taking the military route from Belgrade, through Niš and Sofia, to Constantinople, while one part of the army makes its way along the roads towards the Adriatic coast.
867–886	Reign of Emperor Basil I.	1118–1143	Reign of Emperor John II Komnenos.
854	Bulgarian Khan Boris attacks Serbia again. After the conclusion of peace, prisoners of war exchanged at Ras, when the place is first mentioned as a settlement or fort.		
Between 867 and 874	Conversion to Christianity of the Serbian ruling families from the ecclesiastical centres on the Adriatic coast. Serbian princes accept the supreme power of the emperor.		
892–917	Reign of Serbian Prince Petar Gojniković.		

c. 1122	Emperor John Komnenos conquers Ras.	1217	Coronation of Stefan Nemanjić as the first crowned king ‘of all the Serbian and maritime lands’ – by means of a legacy sent to him by Pope Honorius III.
1127	During the Byzantine-Hungarian war, Serbs seize the fortress of Ras. Grand Župan Uroš I marries his daughter Jelena to the Hungarian heir and future king, Bela the Blind.	1219	The consecration of Archimandrite Sava Nemanjić as the first Serbian archbishop ‘of all Serbian and maritime lands’ in Nicaea; the Ecumenical Patriarch and the Council in Nicaea give the Serbian Archbishopric the right to autocephaly. The Monastery of Žiča becomes the seat of the archbishop and the coronation church.
1129	The Byzantine army conquers Ras. Grand Župan Uroš I recognises the emperor’s supreme authority, and pledges to supply military forces.	1236	Archbishop Sava (Nemanjić) dies in the Bulgarian town of Trnovo; the following year, his remains are transferred to the Monastery of Mileševa.
1143–1180	Reign of Emperor Manuel I Komnenos.	1243–1276	Reign of King Stefan Uroš I.
1147	Two large Crusader armies, led by German Emperor Konrad III and French King Louis VII, pass through Serbia, following the old military road from Belgrade through Niš and Sofia to Constantinople.	1259–1282	Reign of Michael VIII Palaiologos.
1166–1196	Reign of Grand Župan Stefan Nemanja.	1261	Restoration of the Byzantine Empire at Constantinople.
1172	Stefan Nemanja’s attempt to renege on his allegiance to Byzantine authority. Emperor Manuel I Komnenos enters Raška and the defeated Grand Župan marches in the emperor’s triumphal procession in Constantinople.	1274	King Uroš rejects the Union of Lyon.
1180–1183	Reign of Emperor Alexios II Komnenos; after his assassination Stefan Nemanja refuses to recognise the new emperor Andronikos I Komnenos and sets out to conquer the Byzantine regions.	1276–1282	Reign of King Stefan Dragutin.
1185–1195	Reign of Emperor Isaac II Angelos.	1282–1328	Reign of Andronikos II Palaiologos.
1189	During the third passage of the Crusaders through Serbia, Stefan Nemanja and Friedrich Barbarossa meet at Niš and discuss forming an alliance.	1282	At the Council of Deživo, King Dragutin abdicates in favour of his brother, Milutin, and receives his own, separate lands. The same year, the Serbs launch an attack on Byzantium and take Skopje, Polog, Ovče Polje and areas around the Bregalnica River. The following year they advance to the Aegean Sea.
1191	In a battle on the South Morava River, the Serbian army suffers defeat by the Byzantines. Nemanja returns a small part of the territories he seized to the Byzantine emperor, and marries his middle son and heir apparent, Stefan, to the emperor’s niece, Eudokia.	1282–1321	Reign of Stefan Uroš II Milutin.
c. 1191	Rastko Nemanjić goes to Mount Athos, takes monastic vows and becomes known as the monk, Sava.	c. 1291	Kuman-Tartar invasion of Serbia; Žiča is burned down. The seat of the Serbian Archbishopric is moved to Peć.
1195–1203	Reign of Emperor Alexios III Angelos.	1298–1299	Byzantine-Serbian negotiations. Peace concluded in 1299, and strengthened by the marriage between King Milutin and Simonida, the daughter of the emperor, Andronikus II Palaiologos. Milutin’s conquests till then, the most important among them, northern Macedonia with Skopje, are recognised in the form of a dowry.
1196	Stefan Nemanja abdicates in favour of Stefan, now a nephew-in-law of the Byzantine emperor, and withdraws to the Monastery of Studenica as the monk Simeon, and subsequently to Mount Athos, the following year, where he stays until his death in 1199.	1314	King Milutin captures, nearly blinds and exiles his son Stefan Dečanski because of the latter’s revolt against his authority. Stefan with his sons spends nearly seven years in Constantinople.
1198	The monks Simeon and Sava reconstruct the Hilandar monastery on Mount Athos.	1321–1331	Reign of Stefan Uroš III Dečanski.
1204	Fourth Crusade, the Crusaders sack Constantinople and divide the Byzantine Empire.	1324–1337	Administration of Serbian Archbishop Danilo II.
1204–1261	Empire of Nicaea. The house of Nemanjić considers it to be the successor to the old Byzantium.	1328–1341	Reign of Andronikos III Palaiologos.
1204–1221	Reign of Nicaean Emperor Theodore I Laskaris.	1330	Battle of Velbuzhd – victory of the Serbian army led by Stefan Dečanski over Bulgarian Tsar Michael. Stefan Dušan, the young king, demonstrates great courage in battle.
		1331–1355	Reign of King Stefan Dušan.

1334	King Dušan conquers regions in central Macedonia, including Ohrid and Prilep.	1365	Vukašin Mrnjavčević receives the title of king and becomes the co-ruler of Emperor Uroš.
1341–1354	Civil war in Byzantium, between the regents of the under-aged Jovan V Palaiologos, and John Kantakouzenos, who proclaims himself emperor and protector of the Palaiologoi.	1371	Battle of the Maritsa, King Vukašin and Despot Uglješa Mrnjavčević are killed. Vukašin's son, Marko, until then the 'young king', gains the title of king. With the death of the emperor Uroš, the male line of the Nemanjić family is extinguished.
1341–1391	Reign of John V Palaiologos.	1372–1389	Reign of Prince Lazar Hrebeljanović.
1342	Alliance between John Kantakouzenos and King Dušan. The king's conquests in south-western Macedonia and northern Epiros.	1375	Reconciliation of the Serbian and the Byzantine churches. The Ecumenical Patriarchate pardons Dušan, Uroš, Joanikije and the bishops, the Peć archbishop's title of patriarch is recognised in internal communication, and Dušan's title of the emperor of Serbia is posthumously recognised.
1343	Alliance of regents with King Stefan Dušan, who, from that time, in his traditional title of ruler ' <i>of all the Serbian and maritime lands</i> ', adds ' <i>of the Greek lands</i> '.	1376–1379	Reign of Andronikos IV Palaiologos.
1345	King Dušan seizes control of Serres, south-eastern Macedonia and the Holy Mount.	1377	The Bosnian ban Tvrtko I Kotromanić is crowned as the king of the Serbs, Bosnia, the Pomorje (maritime) and western lands.
End of 1345 / beginning of 1346	King Dušan proclaims himself as the emperor of Serbia and part of the Byzantine Empire; he most often uses the title ' <i>vasilevs and autokrator of Serbia and Romania</i> ' (in Greek) and ' <i>emperor of the Serbs and Greeks</i> ' (in the Serbian language).	1389	Battle of Kosovo, the death of Prince Lazar and Sultan Murat.
1346	Imperial coronation of Stefan Dušan in Skopje. The Serbian Church is elevated to the status of a patriarchate, and Archbishop Joanikije is consecrated as the first Serbian patriarch.	1391–1425	Reign of Manuel II Palaiologos
1347–1354	Reign of John VI Kantakouzenos.	1402	The Battle of Ankara, in which Stefan Lazarević wages war as the vassal of Sultan Bayazit. On his return from the battlefield, in Constantinople the Byzantine emperor awards him the highest title, that of 'despot'.
1347	Emperor Dušan takes control of Epiros.	1402–1427	Reign of Despot Stefan Lazarević.
1348	Emperor Dušan takes control of Thessaly.	1403–1404	Belgrade becomes the capital of the Serbian state (till 1427).
1349	Dušan's Code proclaimed at a state assembly in Skopje. (The Code is later amended and proclaimed at an assembly in Serres in 1354).	1408	Despot Stefan Lazarević is awarded the title of Knight of the Order of the Dragon, established by Hungarian King Szigismund.
1352	Constantinopolitan Patriarch Kallistos and the Synod pronounce an anathema against Emperor Dušan and Patriarch Joanikije and the Serbian bishops (the so-called Kallistos' Anathema) because of Dušan's coronation as Byzantine Emperor and the raising of the Serbian Church to the status of a patriarchate.	1425–1448	Reign of John VIII Palaiologos.
1352	The Battle at Demotika, in which Emperor John VI Kantakouzenos and the Turks defeat the supporters of John V Palaiologos, the Serbs and the Bulgarians.	1428–1430	The building of Smederevo, the new capital of the Serbian state.
1354	Turks seize the city of Gallipoli, and establish their first stronghold in Europe.	1439	Despot Đurađ rejects the Florentine Union. Smederevo falls the first time.
1355	Emperor Dušan dies of unknown causes. The dissolution of his state soon leads to an epoch of internecine conflicts among the numerous regional overlords.	1440	First Ottoman siege of Belgrade (ruled by Hungary).
1355–1371	Reign of Emperor Stefan Uroš.	1449–1453	Reign of Constantine XI Dragases Palaiologos.
		1453	Turks seize Constantinople. On 29 th May, Sultan Mehmed II makes a ceremonial entry into the city, which becomes the capital of the Ottoman Empire – Istanbul.
		1455	Turks seize Novo Brdo.
		1456	Second Ottoman siege of Belgrade (ruled by Hungary).
		1459	Smederevo falls to the Turks; the end of the Serbian medieval state.

BIBLIOGRAPHY

ВИИНЈ = *Византијски извори за историју народа Југославије I–VI*, Београд 1955–1986.

ГГБ = Годишњак града Београда, Београд

ГДКС = Гласник Друштва конзерватора Србије, Београд

ГСАД = Гласник Српског археолошког друштва, Београд

ГСУД = Гласник Српског ученог друштва, Београд

ЗЗСК = Зборник заштите споменика културе, Београд

ЗМПУ = Зборник Музеја примењене уметности, Београд

ЗМСЛУ = Зборник Матице српске за ликовне уметности, Нови Сад

ЗНМ = Зборник Народног музеја у Београду, Београд

ЗРВИ = Зборник радова Византолошког института, Београд

ЗФФ = Зборник Филозофског факултета, Београд

ИГ = Историјски гласник, Београд

ИСН = *Историја српског народа I–III*, Београд 1981–1983.

ИЧ = Историјски часопис, Београд

ЛССВ = *Лексикон српској средњој епохи*, edd. С. Ђирковић, Р. Михаљчић, Београд 1999.

НПЗ = Новопазарски зборник, Нови Пазар

ПКЈИФ = Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд

РВМ = Рад Војвођанских музеја, Нови Сад

ХЗ = Хиландарски зборник, Београд

ААС = Acta Archaeologica Carpathica, Krakow

АР = Arheološki pregled, Beograd

АВ = Archaeologia Bulgarica, Sofia

БФ = Byzantinische Forschungen, Amsterdam

БМГС = Byzantine and Modern Greek Studies, Birmingham

БЗ = Byzantinische Zeitschrift, München

СА = Cahiers archéologiques, Paris

ДОП = Dumbarton Oaks Papers, Washington D.C.

ODB = *The Oxford Dictionary of Byzantium I–III*, ed. A. P. Kazhdan, New York – Oxford 1991.

PG = *Patrologiae cursus completus, ser. graeca*, ed. J.-P. Migne, 1–161, Paris 1857–1866.

VAMZ = Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb

ΔΧΑΕ = Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρίας, Αθήνα

Антонова, Шумен = В. Антонова, *Шумен и Шуменската крепост*, Шумен 1985.

Антоновић, Етничка крептања = М. Антоновић, *Етничка крептања у Поморављу у XI и XII веку*, in: *Моравска Србија: историја, култура, уметност*, ed. С. Мишић, Крушевац–Београд 2007, 73–84.

Арсић, Пецикоза, *Манастир и китићорски ћроб* = Р. Арсић, В. Пецикоза, *Манастир и китићорски ћроб из Телија код Лажковца*, ГСАД 22 (2006) 167–178.

Археолошко блајо Косова и Метохије = Археолошко блајо Косова и Метохије: од неолита до раној средњој епохи I (Зборник радова), II (Каталог), ed. Н. Тасић, Београд–Приштина 1998.

Архиепископ Данило II, *Животи краљева* = Архиепископ Данило II и његови настављачи, *Животи краљева и архијерискога српскога*, превео Л. Мирковић, Београд 1935.

Бајаловић-Хаџи-Пешић, *Накић VIII–XVIII века* = М. Бајаловић-Хаџи-Пешић, *Накић VIII–XVIII века у Музеју Ћирила и Методија*, Београд 1984.

Бајаловић-Хаџи-Пешић, *Налази византијске керамике* = М. Бајаловић-Хаџи-Пешић, *Налази византијске керамике XI–XIII века на подручју Србије*, ЗРВИ 36 (1997) 139–154.

Бајаловић-Хаџи-Пешић, *О налазима неких ћредмета* = М. Бајаловић-Хаџи-Пешић, *О налазима неких ћредмета у јошчичком селу на Јеремијорији Србије*, Саопштења 24 (1992) 217–222.

Баришић, *Грчки наћини* = Ф. Баришић, *Грчки наћини на иконама османа у Раковцу*, ЗФФ 10/1 (1968) 211–216.

Баришић, *О измирењу српске и византијске цркве* = Ф. Баришић, *О измирењу српске и византијске цркве 1375*, ЗРВИ 21 (1982) 159–182.

Берић, Рашковић, *Резултати реконструкција* = Н. Берић, Д. Рашковић, *Резултати реконструкција античких и*

- средњовековних налазишта тајстеничке оштиине и суседних области, ГСАД 18 (2002) 137–156.
- Бикић, Антички узори** = В. Бикић, Антички узори у средњовековном накиту XI–XII века на територији Србије, in: *Трећа југословенска конференција византијологија*,edd. Љ. Максимовић, Н. Радошевић, Е. Радуловић, Београд–Крушевац 2002, 237–247.
- Бикић, Плећосана керамика у Србији** = В. Бикић, Хронолошки, технолошки и стилски оквир и плећосане керамике у Србији: пример манастира Студенице, in: М. Поповић, *Манастир Студеница – археолошка оштина*, Београд 2015, 337–357.
- Бикић, Ексклузивно кинеско посуђе** = В. Бикић, Ексклузивно кинеско посуђе на Балкану: налази Селадона из XIV века са Београдске тврђаве, ЗНМ 21/1 (2013) 253–273.
- Бикић, Кухиња и трапеза** = В. Бикић, Кухиња и трапеза: посуђе у свакодневном животу, in: *Приватни живот у српским земљама средњег века*, edd. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 139–160.
- Бикић, Познојајички бронзани свећњаци** = В. Бикић, Познојајички бронзани свећњаци са Београдске тврђаве, Саопштења 24 (1992) 224–228.
- Бикић, Србија и Византија у 13. веку** = В. Бикић, Србија и Византија у 13. веку: археолошка сведочанството о трајинском промету, in: Шеста национална конференција византијологија, Београд, 18–20. јун 2015 (in press).
- Бикић, Средњовековна керамика Београда** = В. Бикић, Средњовековна керамика Београда, Београд 1994.
- Бикић, Трапезна керамика** = В. Бикић, Трапезна керамика из смедеревске замке, in: *Пад Српске деспотовине 1459. године*, ed. М. Спремић, Смедерево–Београд 2011, 409–416.
- Бикић, Поповић, Археолошке теме** = В. Бикић, М. Поповић, Археолошке теме у будућем византијском истраживању у Србији, in: *Византијски свет на Балкану II*, edd. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 655–665.
- Благојевић, Државна управа** = М. Благојевић, Државна управа у српским средњовековним земљама, Београд 1997 (Београд 2001).
- Благојевић, Соће** = М. Благојевић, Соће – основни типорез средњовековне Србије: једна типерија или кабао жића, Глас САНУ 390 (2001) 1–44.
- Благојевић, Српски сабори** = М. Благојевић, Српски сабори и сабори оштакасија Немањића и Лазаревића, Глас САНУ 410, Одељење историјских наука, књ. 14 (2008) 1–40.
- Благојевић, Медаковић, Историја српске државности I** = М. Благојевић, Д. Медаковић, Историја српске државности I: *Од настанка првих држава до почетка српске националне револуције*, Нови Сад 2000.
- Богдановић, Историја стваре српске књижевности** = Д. Богдановић, Историја стваре српске књижевности, Београд 1980.
- Божилов, Гюзелев, История на средновековна България** = И. Божилов, В. Гюзелев, История на средновековна България, VII–XIV век, София 1999.
- Божић, Доходак царски** = И. Божић, Доходак царски (подводом 198 члана Душановој законика Раковачкој рукописа), Београд 1956.
- Божић, Коњ добри и оружје** = И. Божић, Коњ добри и оружје (уз члан 48 Душановој законика), Зборник Матице српске за друштвене науке 13–14 (1956) 84–92.
- Бојанић, Задаве и свећковине** = С. Бојанић, Задаве и свећковине у средњовековној Србији од краја XII до краја XV века, Београд 2005.
- Бојовић, Краљевство и свећост** = Б. И. Бојовић, Краљевство и свећост. Политичка филозофија средњовековне Србије, Београд 1999.
- Борисов, Керамика и керамично производство** = Б. Борисов, Керамика и керамично производство през XI–XII век от територијата на днешна Југозападна България, Раднево 2002.
- Брмболић, Лазаревић, Манастир Манасија** = М. Брмболић, К. Лазаревић, Манастир Манасија – резултати археолошких истраживања 2013. године, ГДКС 38 (2014) 69–73.
- Брокијер, Путовање преко мора** = Бертирандон де ла Брокијер, Путовање преко мора, Београд 1950.
- Бугарски, Иванишевић, Раносредњовековна осмава** = И. Бугарски, В. Иванишевић, Раносредњовековна осмава извозених предмета из Рујковаца и слични налази са подручја централне Балкана, Старинар 63 (2013) 131–152.
- Веселиновић, Војска** = А. Веселиновић, Војска у средњовековној Србији, Војноисторијски гласник 1–2 (1994) 385–422 (=А. Веселиновић, Држава српских деспотова, Београд 2006, 153–204).
- Веселиновић, Држава српских деспотова** = А. Веселиновић, Држава српских деспотова, Београд 2006.
- Винавер, Проблем производње сребра** = В. Винавер, Проблем производње сребра у средњовековној Србији, Историјски записи 17/3 (1960) 481–512.
- Винча** = Винча у праисторији и средњем веку, каталог изложбе, Београд 1984.
- Војводић, Владарски типореји у Дуљеву** = Д. Војводић, Српски владарски типореји у манастиру Дуљеву, Зограф 29 (2002–2003) 143–160.
- Војводић, Укрштена дијадима и „торакион“** = Д. Војводић, Укрштена дијадима и „торакион“. Две древне и неуобичајене инсигније српских владара у XIV и XV веку, in: Трећа југословенска конференција византијологија, edd. Љ. Максимовић, Н. Радошевић, Е. Радуловић, Београд–Крушевац 2002, 249–276.
- Вуксан, Средњовековни локалишети** = М. Вуксан, Средњовековни локалишети у околини Бора, ГСАД 6 (1990) 191–196.
- Гајић, Сребрне чаше** = М. Гајић, Сребрне чаше изложбеног каталога изложбе, Београд 2010.
- Гај-Поповић, Новац и ковница** = Д. Гај-Поповић, Новац и ковница краља Радослава, Нумизматичар 8 (1985) 102–118.
- Георгиева, Керамика от двореца на Царевец** = С. Георгиева, Керамика от двореца на Царевец, in: Царевград Търнов, Дворецът на българските царе през Втората българска

- дръжава II, Керамика, битови предмети и въоръжение, накити и тъкани, София 1974, 7–186.
- Григоров, Метални накити** = В. Григоров, *Метални накити от средновековна България (VII–XI век)*, София 2007.
- Гръцки извори за българската история** = *Гръцки извори за българската история VII*, София 1968.
- Дагрон, Цар и юрбенскиятенник** = Ж. Дагрон, *Цар и юрбенскиятенник. Студия о византийском „цезарийанизму“*, Београд 2001.
- Данило Други, Животи** = Данило Други, *Животи на краљева и архиепископа сръбских*, Службе, edd. Г. Мак Данијел, Д. Петровић, Београд 1988.
- Данилови настапављачи** = *Данилови настапављачи. Данилов ученик, други настапављачи Даниловој зборници*, ed. Г. Мак Данијел, Београд 1989.
- Динић, Браничево** = М. Динић, *Браничево у средњем веку*, in: idem, *Српске земље у средњем веку: историјско-географске студије*, ed. С. Ђирковић, Београд 1978, 84–112.
- Динић, За хронологију Душанових освајања** = М. Динић, *За хронологију Душанових освајања византийских југова*, ЗРВИ 4 (1956) 1–11.
- Динић, Из српске историје средњеја века** = М. Динић, *Из српске историје средњеја века*, edd. С. Ђирковић, В. Ђокић, Београд 2003.
- Динић, О витезу Палману** = М. Динић, *О витезу Палману*, in: idem, *Из српске историје средњеја века*, edd. С. Ђирковић, В. Ђокић, Београд 2003, 447–451.
- Динић-Кнегевић, Тканине** = Д. Динић-Кнегевић, *Тканине у привреди средњовековног Дубровника*, Београд 1982.
- Дончева-Петкова, Средновековни кръстове-енколпиони** = Л. Дончева-Петкова, *Средновековни кръстове-енколпиони от България (IX–XIV в.)*, София 2011.
- Душанов законик** = *Душанов законик*, ed. Ђ. Бубало, Београд 2010.
- Ђорђевић, Зидно сликарство српске власијеле** = И. Ђорђевић, *Зидно сликарство српске власијеле у доба Немањића*, Београд 1994.
- Ђурић, Нови Исус Навин** = В. Ј. Ђурић, *Нови Исус Навин*, Зограф 14 (1983) 5–16.
- Ђурић, Сумрак Византије** = И. Ђурић, *Сумрак Византије. Време Јована VIII Палеолоја*, Београд 1984.
- Ерцеговић-Павловић, Остапава наушница** = С. Ерцеговић-Павловић, *Остапава наушница из римско-византијској касијели из Бољетина на Дунаву*, Старинар 20 (1969) 83–96.
- Ерцеговић-Павловић, Средњовјековна некропола у Нишу** = С. Ерцеговић-Павловић, *Средњовјековна некропола у Нишу*, Старинар, н. с., 27 (1976) 83–100.
- Живковић Б., Пойаново** = Б. Живковић, *Пойаново. Цртежи фресака*, Београд 1986.
- Живковић Б., Којор** = Б. Живковић, *Којор – модел канона средњовековног југа*, in: *Приватни животи у српским земљама средњеја века*, edd. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 80–110.
- Живковић Т., Јужни Словени** = Т. Живковић, *Јужни Словени под византијском влашћу (600–1025)*, Београд 2002.
- Живковић Т., Црквена организација** = Т. Живковић, *Црквена организација у српским земљама (рани средњи век)*, Београд 2004.
- Животи краљева** = *Животи краљева и архијепископа српских најисао архијепископ Данило и други*, ed. Ђ. Даничић, Загреб 1866.
- Живојиновић, Историја Хиландара** = М. Живојиновић, *Историја Хиландара I*, Београд 1998.
- Законик цара Душана (1898)** = *Законик Стефана Душана цара српског*, ed. С. Новаковић, Београд 1898.
- Законик цара Душана (1960)** = *Законик цара Стефана Душана 1349 и 1354*, ed. Н. Радојчић, Београд 1960.
- Залесская, Связь средневекового Херсонеса** = В. Н. Залесская, *Связь средневекового Херсонеса с Сирией и Малой Азией*, in: *Восточное Средиземноморье и Кавказ IV–XVI вв.*, edd. А. В. Банк, В. Г. Луконин, Ленинград 1988, 93–104.
- Зборник средњовековних ћириличких јовеља и љисама I** = *Зборник средњовековних ћириличких јовеља и љисама Србије, Босне и Дубровника I, 1186–1321*, edd. В. Мошин, С. Ђирковић, Д. Синдик, Београд 2011.
- Зечевић, Зделе са водоравном дриком** = Е. Зечевић, *Прилог ђроучавању здела са водоравном дриком*, НПЗ 27 (2003) 73–105.
- Зечевић, Радичевић, Керамика Ђурђевих Стубијова** = Е. Зечевић, Д. Радичевић, *Керамика Ђурђевих Стубијова*, НПЗ 25 (2001) 73–105.
- Иванишевић, Налаз средњовековног новца** = В. Иванишевић, *Налаз средњовековног новца из цркве Св. Николе (Никољац) код Бијелој Польја*, Нумизматичар 30 (2012) 221–232.
- Иванишевић, Новац краља Радослава** = В. Иванишевић, *Новац краља Радослава*, ЗРВИ 37 (1998) 87–95.
- Иванишевић, Новчарство средњовековне Србије** = В. Иванишевић, *Новчарство средњовековне Србије*, Београд 2001.
- Иванишевић, Развој хералдике** = В. Иванишевић, *Развој хералдике у средњовековној Србији*, ЗРВИ 41 (2004) 213–234.
- Иванишевић, Стара Косијолац** = В. Иванишевић, *Стари Косијолац*, Локалишће Рудине – насеље, ГСАД 3 (1986) 222–226.
- Иванишевић, Бугарски, Примена LiDAR технологије** = В. Иванишевић, И. Бугарски, *Примена LiDAR технологије у анализи топографије Марјума/Мораве и Кулича*, Старинар 62 (2012) 239–255.
- Ивановић, Развитак војне службе** = М. Ивановић, *Развитак војне службе као основ формирања власијеоској слоја у српској средњовековној држави*, Војноисторијски гласник 1 (2014) 30–48.
- Историја примењене уметности код Срба I**, = *Историја примењене уметности код Срба I*, Београд 1977.

- История культуры Древней Руси = История культуры Древней Руси. Том 1. Домонгольский период. Материальная культура*,edd. Н. Н. Воронин, М. К. Каргер, М. А. Тиханова, Москва 1951.
- Јанковић Ђ., *Подунавски гео области Аквица = Ђ. Јанковић, Подунавски гео области Аквица у VI и йочејком VII веку*, Београд 1981.
- Јанковић Ђ., *Словени = Ђ. Јанковић, Словени у источној Србији у VI и VII сиволеђу*, in: *Археологија источне Србије*, ed. М. Лазић, Београд 1997, 133–149.
- Јанковић М., *Београд = М. Јанковић, Београд и његова околина од IX до XI века*, ГГБ 52 (2005) 95–107.
- Јанковић М., *Неки подаци о изради предмета од обоених мешала на Кључу Дунава у IX–XI веку*, ЗНМ 11–1 (1983) 99–114.
- Јанковић М., *Сребрни налаз = М. Јанковић, Сребрни налаз из Прахова*, ЗНМ 9–10 (1979) 271–277.
- Јанковић М., *Средњовековно насеље = М. Јанковић, Средњовековно насеље на Великом Градцу у X–XI веку*, Београд 1981.
- Јанковић М., Јанковић Ђ., *Словени = М. Јанковић, Ђ. Јанковић, Словени у југословенском Подунављу*, каталог изложбе, Београд 1990.
- Јанц, Орнаменти фресака = З. Јанц, *Орнаменти фресака из Србије и Македоније од XII до средине XV века*, Београд 1961.
- Јиречек, *Историја Срба = К. Јиречек, Историја Срба I–II*, Београд 1952².
- Јовановић В., *Османска средњовековна новац = В. Јовановић, Османска средњовековна новац из Тетова*, Нумизматичар 3 (1980) 169–180.
- Јовановић В., *Средњовековни траг Звечан = В. Јовановић, Средњовековни траг Звечан*, Старијар 13–14 (1962–1963) 137–150.
- Јовановић М., *Српски средњовековни новац = М. Јовановић, Српски средњовековни новац*, Београд 2001².
- Јуришић, *Градац = А. Јуришић, Градац, резултати археолошких радова*, Београд 1989.
- Калић, *Београд у међународној традицији = Ј. Калић, Београд у међународној традицији средњег века*, in: *Ослобођење традиција у Србији од Турака 1862–1867*, ed. В. Чубриловић, Београд 1970, 47–60.
- Калић, *Два царства = Ј. Калић, Два царства у српској историји XII века*, ЗРВИ 38 (1999–2000) 197–212 (= eadem, Европа и Србија, Београд 2006, 563–581).
- Калић, *Жујан Белош = Ј. Калић, Жујан Белош*, ЗРВИ 36 (1997) 63–81 (= eadem, Европа и Србија, Београд 2006, 623–642).
- Калић, *Земун у XII веку = Ј. Калић, Земун у XII веку*, ЗРВИ 13 (1971) 27–56.
- Калић, *Ниши у средњем веку = Ј. Калић, Ниши у средњем веку*, ИЧ 31 (1984) 7–27.
- Калић, *Охридска архијескотија = Ј. Калић, Охридска архијескотија и Србија XII века*, ЗРВИ 44/1 (2007) 197–208.
- Калић, *Подаци Алберта Ахенској = Ј. Калић, Подаци Алберта Ахенској о ујарско-византијским односима крајем XI века*, in: eadem, *Европа и Србија. Средњи век*, Београд 2006, 49–58.
- Калић, *Срби у Јозном средњем веку = Ј. Калић, Срби у Јозном средњем веку*, Београд 1994.
- Калић, *Србија и Београд йочејком XV века = Ј. Калић, Србија и Београд йочејком XV века*, ГГБ 25 (1978) 97–105.
- Калић, *Црквене прилike = Ј. Калић, Црквене прилike у српским земљама до стварања архијескотије 1219. године*, in: *Сава Немањић – Свети Сава. Историја и предање*, ed. В. Ђурић, Београд 1979, 27–53 (= eadem, Европа и Србија, Београд 2006, 113–152).
- Калић-Мијушковић, *Београд у средњем веку = Ј. Калић-Мијушковић, Београд у средњем веку*, Београд 1967.
- Кандић, *Истраживање архитектуре и конзерваторски радови у Манастиру Студеници*, Саопштења 16 (1984) 7–29.
- Кирличников, *Древнерусское оружие = А. Н. Кирличников. Древнерусское оружие, выпуск третий, Доспех, комплекс боевых средств IX–XIII вв.*, Археология СССР Е1-36, Академия наук СССР, Институт археологии, Издательство ‘Наука’, Ленинград 1971, 1–126.
- Ковачевић Ј., *Средњовековна ношња балканских Словена = Ј. Ковачевић, Средњовековна ношња балканских Словена. Студија из историје средњовековне културе Балкана*, Београд 1953.
- Ковачевић М., *Профана архитектура = М. Ковачевић, Профана архитектура средњовековног Крушевца: резултати досадашњих истраживања*, Старијар 30 (1979) 13–29.
- Ковачевић-Којић, *Градска насеља = Д. Ковачевић-Којић, Градска насеља средњовековне досанске државе*, Сарајево 1978.
- Ковачевић-Којић, *Средњовековна Сребреница = Д. Ковачевић-Којић, Средњовековна Сребреница*, XIV–XV вијек, Београд 2010.
- Коматина И., *Срби на Јују крсташа = И. Коматина, Срби на Јују крсташа*, ИЧ 64 (2015) 55–83.
- Коматина И., *Српски владари у Алексијади = И. Коматина, Српски владари у Алексијади – хронолошки оквири деловања*, ЗРВИ 52 (2015) 173–194.
- Коматина И., *Црква и држава = И. Коматина, Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, Београд 2016.
- Коматина П., *Византијска шишупла Константина Богина = П. Коматина, Византијска шишупла Константина Богина*, ЗРВИ 48 (2011) 63–78.
- Коматина П., *Моравски епископ = П. Коматина, Моравски епископ Ајакон на Фотијевом сабору 879/880. г.*, in: *Српска писменост данас* (2009), ed. Б. Шијаковић, Београд 2010, 359–368.
- Коматина П., *Појам Бујарске = П. Коматина, Појам Бујарске у XI и XII веку и територија Охридске архијескотије*,

- in: *Византијски свети на Балкану I*, edd. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 41–56.
- Коматина П., Србија и Дукља** = П. Коматина, *Србија и Дукља у делу Јована Скилице*, ЗРВИ 49 (2012) 159–186.
- Коматина П., Црквена политика Византије од краја иконоборства до смрти цара Василија I**, Београд 2014.
- Константин Филозоф, Житије десетошта Стефана** = Константин Филозоф, *Повесиј о словима, Житије десетошта Стефана Лазаревића*, ed. Г. Јовановић, Београд 1989.
- Константињин Философ** = Константињин Философ и његов живот Стефана Лазаревића десетошта српскої, ed. В. Јагић, ГСУД 42 (1875) 223–377.
- Кораћ, Истраживање Св. Пантелејмона у Нишу** = В. Кораћ, *Истраживање остаташака храма Св. Пантелејмона у Нишу*, ЗРВИ 39 (2001–2002) 103–145.
- Кораћ, Ог касирона ка йопису** = В. Кораћ, *Ог касирона ка йопису*, in: *Трећа југословенска конференција византиолога*, edd. Љ. Максимовић, Н. Радошевић, Е. Радуловић, Београд–Крушевац 2002, 23–28.
- Корзухина, Пескова, Древнерусские энколпионы** = Г. Ф. Корзухина, А. А. Пескова, *Древнерусские энколпионы. Нагрудные кресты-реликвиарии XI–XII вв.*, Санкт Петербург 2003.
- Крсмановић, О односу управне и црквене организације** = Б. Крсмановић, *О односу управне и црквене организације на подручју Охридске архијескапије*, in: *Византијски свети на Балкану I*, edd. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 17–39.
- Крстић, Величковић, Марјановић-Вујовић, Археолошко длајо Србије** = Д. Крстић, М. Величковић, Г. Марјановић-Вујовић, *Археолошко длајо Србије из музејских збирки*. Каталог изложбе, Београд 1983.
- Литаврин, Болгария** = Г. Г. Литаврин, *Болгария и Византија в XI–XII вв.*, Москва 1960.
- Лукић-Крстановић, Научна шумачења сабора** = М. Лукић-Крстановић, *Научна шумачења сабора*, in: *Зборник Етнографског музеја у Београду 1901–2001*, Београд 2001, 131–140.
- Љубинковић Р. et al., Истраживачки и конзерваторски радови** = Р. Љубинковић et al., *Истраживачки и конзерваторски радови на цркви Ваведења у Лийљану*, ЗЗСК 10 (1959) 70–91.
- Љубинковић М., Ка проблему словенизације Београда** = М. Љубинковић, *Ка проблему словенизације Београда и северне Србије*, ГГБ 25 (1978) 17–25.
- Љубинковић М., Некройола цркве Св. Петра** = М. Љубинковић, *Некройола цркве Св. Петра код Новог Пазара*, ЗНМ 6 (1970) 172–195.
- Мадас, Славковица** = Д. Мадас, *Славковица*, Крагујевац 1984.
- Максимовић, „Византинизми“ краља Стефана Радослава** = Љ. Максимовић, „*Византинизми*“ краља Стефана Радослава, ЗРВИ 46 (2009) 139–147.
- Максимовић, Значење речи Грк и Јелин** = Љ. Максимовић, *Значење речи Грк и Јелин у српским средњовековним изворима*, ЗРВИ 38 (1999–2000) 215–227 (= idem, *Византијски свети и Срби*, Београд 2008, 219–231).
- Максимовић, Организација византијске власти** = Љ. Максимовић, *Организација византијске власти у новоосвојеним обласцима Југославије*, ЗРВИ 36 (1997) 21–43.
- Максимовић, Покришавање Срба и Хрвата** = Љ. Максимовић, *Покришавање Срба и Хрвата*, ЗРВИ 35 (1996) 155–174.
- Максимовић, Политичка улоја Јована Каніакузина** = Љ. Максимовић, *Политичка улоја Јована Каніакузина у новоосвојеним обласцима Југославије*, ЗРВИ 9 (1966) 121–193 (= idem, *Олдеги о политичкој моћи у Византији*, Београд 2013, 163–270).
- Максимовић, Порески систем** = Љ. Максимовић, *Порески систем у југословенским обласцима Српске Царевине*, ЗРВИ 17 (1976) 101–125.
- Максимовић, Севастии** = Љ. Максимовић, *Севастии у средњовековној Србији*, ЗРВИ 32 (1993) 137–147.
- Максимовић, Северни Илирик** = Љ. Максимовић, *Северни Илирик у VI веку*, ЗРВИ 19 (1980) 23–57.
- Максимовић Љ., Српска царска штитула** = Љ. Максимовић, *Српска царска штитула*, Глас САНУ 384, Одељење историјских наука, књ. 10 (1998) 173–196 (= idem, *Византијски свети и Срби*, Београд 2008, 133–149).
- Манева, Средновековен накит од Македонија** = Е. Манева, *Средновековен накит од Македонија*, Скопје 1992.
- Марјановић-Вујовић, Крстови од VI до XII века** = Г. Марјановић-Вујовић, *Крстови од VI до XII века из збирке Народног музеја*, Београд 1987.
- Марјановић-Вујовић, Раносредњовековна некройола** = Г. Марјановић-Вујовић, *Раносредњовековна некройола на Доњем Тргу Београдске тврђаве*, ГГБ 36 (1989) 17–46.
- Марјановић-Вујовић, Трњане** = Г. Марјановић-Вујовић, *Трњане: српска некройола (крај XI – почетак XIII века)*, Београд 1984.
- Марјановић-Вујовић, Томић, Накит на тлу Србије** = Г. Марјановић-Вујовић, Г. Томић, *Накит на тлу Србије из средњовековних некройола од IX–XV века*, Београд 1982.
- Марјановић-Душанић, Владар као ратник** = С. Марјановић-Душанић, *Владар као ратник. Прилог изучавању немањићке идеолојије*, ЗФФ 16 (1989) 125–146.
- Марјановић-Душанић, Владарска идеолојија** = С. Марјановић-Душанић, *Владарска идеолојија* Немањића. Дипломатичка студија, Београд 1997.
- Марјановић-Душанић, Владарске инсигније** = С. Марјановић-Душанић, *Владарске инсигније и државна симболика у Србији од XIII до XV века*, Београд 1994.
- Марјановић-Душанић, Елементи царскої иројрама** = С. Марјановић-Душанић, *Елементи царскої иројрама у Душановој иловели уз „Законик”*, ПКЈИФ 65–66/1–4 (1999–2000) 3–20.
- Марјановић-Душанић, Немањин најрсни крст** = С. Марјановић-Душанић, *Немањин најрсни крст: из наше стварне инсигилологије*, ЗФФ 17 (1991) 203–215.

- Марјановић-Душанић, Свешти краљ** = С. Марјановић-Душанић, *Свешти краљ. Култ Стефана Дечанској*, Београд 2007.
- Марковић В., Православно монаштво** = В. Марковић, *Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији*, Сремски Карловци 1920.
- Марковић М., Прво јутовање Светој Саве** = М. Марковић, *Прво јутовање Светој Саве у Палестину и његов значај за српску средњовековну уметност*, Београд 2009.
- Маршак, Согдаиское серебро** = Б. И. Маршак, *Согдаиское серебро. Очерки по восточной торевтике*, Москва 1971.
- Миятев, Кратка историја** = К. Миятев, *Кратка историја на българската архитектура*, София 1965.
- Микулчић, Старо Скобиље** = И. Микулчић, *Старо Скобиље со околниште тврдини*, Скопље 1982.
- Милинковић, Грађина на Јелици (2010)** = М. Милинковић, *Грађина на Јелици. Рановизантијски град и средњовековно насеље*, Београд 2010.
- Милинковић, Грађина на Јелици (2014)** = М. Милинковић, *Грађина на Јелици, регионални центар на северу Источног римског царства*, in: *Грађина на Јелици. Тридесет једна археолошких истраживања (1984–2014)*, edd. М. Милинковић, П. Шпехар, Чачак 2014, 17–51.
- Милићевић, Манастири у Србији** = М. Ђ. Милићевић, *Манастири у Србији*, Београд 1867.
- Милошевић Д., Накија од XII до XV века** = Д. Милошевић, *Накија од XII до XV века из збирке Народног музеја*, Београд 1987.
- Милошевић Г., Становање у средњовековној Србији** = Г. Милошевић, *Становање у средњовековној Србији*, Београд 1997.
- Миљковић, Сава, Стефан Радослав и Димитрије Хоматин** = Б. Миљковић, Сава, *Стефан Радослав и Димитрије Хоматин*, ЗРВИ 52 (2015) 259–275.
- Минић, Керамика из Крушевца** = Д. Минић, *Прилој дајтовању средњовековне керамике из Крушевца*, Старијар 30 (1979) 43–47.
- Минић, Керамичке ѹосуде** = Д. Минић, *Керамичке ѹосуде као ћрнобиљни прилоги на средњовековним некрополама у Србији*, ГГБ 25 (1978) 87–95.
- Минић, Осташава накија из Трновишића** = Д. Минић, *Осташава накија из средњовековног Трновишића код Новој Пазара*, НПЗ 8 (1984) 23–35.
- Минић, Сијирално увијена жица** = Д. Минић, *Сијирално увијена жица на средњовековном накију из Србије*, Старијар 38 (1987) 73–81.
- Минић, Томић, Осташава средњовековног накија** = Д. Минић, Г. Томић, *Осташава средњовековног накија из Великог Градишћа*, Старијар 23 (1972) 125–130.
- Михаљчић, Крај српској царству** = Р. Михаљчић, *Крај српској царству*, Београд 2001³.
- Мојсиловић, Просторна структура** = С. Мојсиловић, *Проспорна структура манастира средњовековне Србије*, Саопштења 13 (1981) 7–45.
- Мојсиловић, Средњовековни манастир у Павловцима** = С. Мојсиловић, *Средњовековни манастир у Павловцима на Космају. Просторно-архитектонска структура*, Саопштења 13 (1981) 127–146.
- Моравска Србија** = Моравска Србија, људи и дела. Каталог изложбе, Крушевац 1971.
- Моравска школа и њено доба** = Моравска школа и њено доба, ed. В. Ј. Ђурић, Београд 1972.
- Мохов, К cursus honorum Константина Диогена** = А. С. Мохов, *К cursus honorum Константина Диогена*, in: *Антична древност и средње века*, виј. 27: *Византија и средњевековни Крим*, Симферополь 1995, 32–37.
- Мошин, Акти из свештенических архива** = В. Мошин, *Акти из свештенических архива*, Споменик СКА 91 (1939) 153–260.
- Мркобрад, Рас – Посељење** = Д. Мркобрад, *Рас – Посељење: фазе развоја утврђења*, ЗРВИ 36 (1997) 203–219.
- Мусин, Археология 'личного благочестия'** = А. Е. Мусин, *Археология 'личного благочестия' в христианской традиции Востока и Запада*, in: *Христианская иконография Востока и Запада в памятниках материальной культуры древней Руси и Византии. Памяти Татьяны Чуковой*, edd. Е. Н. Носов, А. Е. Мусин, Санкт Петербург 2006, 163–222.
- Наумов, К истории** = Е. П. Наумов, *К истории сербо-византийской границы во второй половине XIV в.*, Византийский временник 25 (1964) 231–234.
- Ненадовић, Богоодица Љевишика** = С. Ненадовић, *Богоодица Љевишика: њен ћостанак и њено место у архитектури Милујиновој времена*, Београд 1963.
- Николаева, Древнерусская мелкая пластика** = Т. В. Николаева, *Древнерусская мелкая пластика из камня XI–XV вв.*, Москва 1983.
- Николић, Византијски ћисци о Србији** = М. Николић, *Византијски ћисци о Србији (1402–1439)*, Београд 2010.
- Николић, Максимовић, Бабич, Привесци са некрополе из Ниша** = Д. Николић, М. Максимовић, Д. Бабич, *Привесци са некрополе XII–XIII века из Ниша и њихов минерални сасав*, in: *Археологија и природне науке*, Београд 1992, 167–175.
- Николов, Буюклиев, Нови тракийски могилни погребенија** = Д. Николов, Х. Буюклиев, *Нови тракийски могилни погребенија от Чаталка, Старозагорско*, Археология 3 (1967) 10–25.
- Нитић, Темерински, Налази ткесијила** = А. Нитић, Ж. Темерински, *Налази ткесијила из Пејтрове цркве код Новој Пазара*, Саопштења 37–38 (2006) 51–67.
- Нитић, Тканине и профани костијум** = А. Нитић, *Тканине и профани костијум у српском сликарству XIV и прве половине XV века – порекло и развој стила*, Ниш и Византија 2 (2004) 317–334.
- Новаковић, Охридска архијескотија** = С. Новаковић, *Охридска архијескотија у јочеји XI века: хрисовуље цара Василија II од 1019 и 1020 ћог.*, in: idem, *Сијиси из историјске ћеографије*, ed. С. Ђирковић, Београд 2003, 59–102.

- Одабрани сйоменици српској јрава = Одабрани сйоменици српској јрава (од XII до краја XV века)*, ed. А. В. Соловјев, Београд 1926.
- Острогорски, *Византијско царство и околни свети у VII веку* = Г. Острогорски, *Византијско царство и околни свети у VII веку*, in: idem, *Из византијске историје, историографије и прозорографије, Сабрана дела Георгија Остригорског III*, Београд 1970, 37–61.
- Павловић, *Дечанске амбуле* = Л. Павловић, *Дечанске амбуле*, ЗМПУ 3–4 (1958) 101–104.
- Паровић-Пешикан, *Средњовековна некропола у Сремској Митровици* = М. Паровић-Пешикан, *Средњовековна некропола у Сремској Митровици*, Старијар 31 (1981) 179–191.
- Пескова, *Традиции изображения святых* = А. А. Пескова, *Традиции изображения святых на византийских крестах-реликвариях*, in: *Archeologia Abrahamica*, ed. Л. Беляев, Москва 2009, 285–309.
- Пириватрић, *Византијска тема Морава* = С. Пириватрић, *Византијска тема Морава и „Моравије“ Константина VII Порфиријена*, ЗРВИ 36 (1997) 173–201.
- Пириватрић, *Византијске предстајаве о Србима* = С. Пириватрић, *Византијске предстајаве о Србима у доба првих Палеолоја (око 1261 – око 1370)*, Универзитет у Београду 2013 (unpublished doctoral dissertation).
- Пириватрић, *Византијске штампе Јована Оливера* = С. Пириватрић, *Византијске штампе Јована Оливера*, ЗРВИ 50/2 (2013) 713–724.
- Пириватрић, *Византијски свети* = С. Пириватрић, *Византијски свети и постапак краљевства и аутокефалне цркве све српске и Југославске земље* (in press).
- Пириватрић, *Византијско-српски односи* = С. Пириватрић, *Византијско-српски односи из друге половине владавине краља Милутина (1299–1321) у делима савремених цариградских историографа – прилог проучавању проблема*, in: *Манастир Студеница – 700 година Краљеве цркве*, Београд 2016 (in press).
- Пириватрић, *Једна претпоставка* = С. Пириватрић, *Једна претпоставка о пореклу бујарској цара Константина Асена „Тиха“*, ЗРВИ 46 (2009) 313–331.
- Пириватрић, *Манојло I Комнин* = С. Пириватрић, *Манојло I Комнин, „царски сан“ и „самодриши обласни српској пресидија“*, ЗРВИ 48 (2011) 89–118.
- Пириватрић, *Самуилова држава* = С. Пириватрић, *Самуилова држава: обим и карактер*, Београд 1997.
- Пириватрић, *Улазак Стефана Душана у Царство* = С. Пириватрић, *Улазак Стефана Душана у Царство*, ЗРВИ 44/2 (2007) 381–409.
- Пириватрић, *Хронологија и историјски контекст* = С. Пириватрић, *Хронологија и историјски контекст подизања манастира Студенице. Прилог истраживању проблема*, Зограф 39 (2015) 47–56.
- Поповић В., *Епископска седишта у Србији од IX до XI века*, ГГБ 25 (1978) 33–39.
- Поповић В., *Увод у топографију Виминацијума* = В. Поповић, *Увод у топографију Виминацијума*, Старијар, н. с., 18 (1967) 29–49.
- Поповић Д., *Реликвије Часној крсташа* = Д. Поповић, *Реликвије Часној крсташа у средњовековној Србији*, in: *Константињин Велики у византијској и српској традицији*, ed. Љ. Максимовић, Београд 2014, 99–121.
- Поповић М., *Археолошка сведочанствова о кикифорским сакранама* = М. Поповић, *Археолошка сведочанствова о кикифорским сакранама у средњем веку*, НПЗ 30 (2007) 15–47.
- Поповић М., *Београдска тврђава* = М. Поповић, *Београдска тврђава*, Београд 2006².
- Поповић М., *Владарско боравиште Стефана Немање* = М. Поповић, *Владарско боравиште Стефана Немање у Рачи*, in: *Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви, историја и предање*, ed. Ј. Калић, Београд 2000, 233–246.
- Поповић М., *Двор владара и властеле* = М. Поповић, *Двор владара и властеле*, in: *Приватни живот у српским земљама средњег века*, edd. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 29–63.
- Поповић М., *Лијовац* = М. Поповић, *Лијовац – трајови средњовековној властитеоској боравишти*, Саопштења 34 (2002) 157–176.
- Поповић М., *Мајлички замак* = М. Поповић, *Мајлички замак*, Београд 2012.
- Поповић М., *Манастир Студеница* = М. Поповић, *Манастир Студеница – археолошка открића*, Београд 2015.
- Поповић М., *Налази новца* = М. Поповић, *Налази новца краља Стефана Радослава из утврђења Градина у Рачи*, НПЗ 1 (1977) 37–54.
- Поповић М., *Смедеревски траг* = М. Поповић, *Смедеревски траг*, Београд 2013.
- Поповић М., *Утврђења Моравске Србије* = М. Поповић, *Утврђења Моравске Србије*, in: *Свети Кнез Лазар, Сйоменица о шестој стогодишњици Косовској боји 1389–1989*, Београд 1989, 71–88.
- Поповић С., *Крас у крују* = С. Поповић, *Крас у крују. Архитектура манастира у средњовековној Србији*, Београд 1994.
- Поповић, Бикић, *Комплекс средњовековне митрополије* = М. Поповић, В. Бикић, *Комплекс средњовековне митрополије у Београду: истраживања у Доњем трагу Београдске тврђаве*, Београд 2004.
- Поповић, Иванишевић, *Град Браничево* = М. Поповић, В. Иванишевић, *Град Браничево у средњем веку*, Старијар 39 (1988) 125–179.
- Поповић, Милошевић, *Живот на селу* = М. Поповић, Г. Милошевић, *Живот на селу*, in: *Приватни живот у српским земљама средњег века*, edd. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 64–79.
- Премовић-Алексић, *Найреље* = Д. Премовић-Алексић, *Найреље – осници средњовековне цркве и некрополе*, НПЗ 12 (1988) 23–62.

- Премовић-Алексић, Средњовековна хумка** = Д. Премовић-Алексић, Средњовековна хумка на локалитету Кодиљка код Сјенице, in: *Сломеница Јована Ковачевића*, edd. Р. Бунарчић, Ж. Микић, Београд 2003, 337–351.
- Приватни живот** = Приватни живот у српским земљама средњег века, edd. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004.
- Пурковић, Етика и друштвени дух** = М. Пурковић, *Етика и друштвени дух у стварији српске државе*, Годишњак скопског Филозофског факултета 2 (1938) 111–139.
- Радић, Време Јована V Палеолоја** = Р. Радић, *Време Јована V Палеолоја*, Београд 1993.
- Радић, Иванишевић, Византијски новац** = В. Радић, В. Иванишевић, *Византијски новац из Народног музеја у Београду*, Београд 2006.
- Радичевић, Периодизација некропола** = Д. Радичевић, *Периодизација некропола IX–XI века у доњем српском Подунављу*, Старинар 57 (2007) 349–362.
- Радичевић, Раносредњовековни налази** = Д. Радичевић, *Раносредњовековни налази из Прилића код Пожеје*, ГСАД 21 (2005) 327–342.
- Радичевић, Булић, Прилој ироучавању властитеоске сахране** = Д. Радичевић, Д. Булић, *Прилој ироучавању властитеоске сахране у Моравској Србији*, in: *Власи и моћ. Властила Моравске Србије*, ed. С. Мишић, Београд 2014, 113–135.
- Радичевић, Цицовић, Археолошка истраживања на Руднику** = Д. Радичевић, А. Цицовић, *Археолошка истраживања на Руднику (2009–2011)*, ГДКС 36 (2012) 36–41.
- Радичевић, Цицовић, Нова истраживања средњовековних налазишта на Руднику** = Д. Радичевић, А. Цицовић, *Нова истраживања средњовековних налазишта на Руднику*, in: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама*, edd. В. Филиповић, Р. Арсић, Д. Антоновић, Београд–Ваљево 2013, 237–248.
- Радишић, Досадашња сазнања** = М. Радишић, *Досадашња сазнања о раносредњовековним насељима на централном Балкану*, in: *Ог Романа до Словена. Археолошки налази из Србије и њихов концепт* (in press).
- Радојковић, Калуј за иконицу са Раса** = Б. Радојковић, *Калуј за иконицу са Раса – Градине*, НПЗ 8 (1984) 19–22.
- Радојковић, Метал** = Б. Радојковић, *Метал, средњовековни*, in: *Историја примењене уметности код Срба I*, Београд 1977, 79–120.
- Радојковић, Накић код Срба** = Б. Радојковић, *Накић код Срба од XII до краја XVIII века*, Београд 1969.
- Радојковић, Примењена уметност моравске Србије** = Б. Радојковић, *Примењена уметност моравске Србије*, in: *Моравска школа и њено доба*, ed. В. Ђурић, Београд 1972, 191–210.
- Радојковић, Сребрна чаша власијелина Санка** = Б. Радојковић, *Сребрна чаша власијелина Санка*, ЗМСЛУ 2 (1966) 53–62.
- Радојковић, Српско златарство XVI и XVII века** = Б. Радојковић, *Српско златарство XVI и XVII века*, Нови Сад 1966.
- Радојковић, Увоз бакарних и бронзаних предмета** = Б. Радојковић, *Увоз средњовековних бакарних и бронзаних предмета из Европе на територију Београда и Србије*, ГГБ 25 (1978) 177–184.
- Радојчић, Српски државни сабори** = Н. Радојчић, *Српски државни сабори у средњем веку*, Београд 1940.
- Радојчић, Портрети** = С. Радојчић, *Портрети српских владара у средњем веку*, Београд 1997².
- Радујко, Блајослов и венчање** = М. Радујко, *Блајослов и венчање великој жупана Стефана Немањића: скупинска, извори, символичка и идеолошко-историјска истраживања обреда*, in: *Византијски свети на Балкану II*, edd. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 253–283.
- Решетар, Дубровачка нумизматика** = М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I–II*, Београд 1924–1925.
- Симић, Донжон купе** = Г. Симић, *Донжон купе у фортификацији средњовековних градова*, Београд 2010.
- Симић, Палаја Голубачкој трада** = Г. Симић, *Палаја Голубачкој трада*, Саопштења 22–23 (1990–1991) 77–101.
- Синдик, Комунално уређење Котора** = И. Синдик, *Комунално уређење Котора: од друге половине XII до почетка XV столећа*, Београд 1950.
- Славева, Мошин, Српски трамоји** = Л. Славева, В. Мошин, *Српски трамоји од Душаново време*, Прилеп 1988.
- Смјадовски, За енколпионите** = С. Смјадовски, *За енколпионите с надписи Νηκολαος, Βλασεος, Γεωργεος, Δημητρηος, Археологија 1991/1*, 19–22.
- Соловјев, Законик цара Стефана Душана** = А. Соловјев, *Законик цара Стефана Душана 1349. и 1354. године*, САНУ, Београд 1980.
- Спасић, Средњовековна некропола** = Д. Спасић, *Средњовековна некропола „Ког тробља“ у Старом Косијолу*, Viminacium 4–5 (1989–1990) 157–175.
- Спасић-Ђурић, Археолошка истраживања Браничева** = Д. Спасић-Ђурић, *Археолошка истраживања Браничева од 2007–2009. године*, Viminacium 16 (2011) 75–113.
- Спасић-Ђурић, Граф Виминацијум** = Д. Спасић-Ђурић, *Граф Виминацијум*, Пожаревац 2015.
- Сијиси Димићира Канінакузина и Владислава Граматика** = Сијиси Димићира Канінакузина и Владислава Граматика, ed. Ј. Грковић-Мејџор, Београд 1993.
- Сијиси св. Саве** = Сијиси св. Саве, ed. В. Ђоровић, Београд 1928.
- Сломеници за историја на Македонија** = Сломеници за средновековната и јоновата историја на Македонија I, ed. В. Мошин, Скопје 1975.
- М. Спремић, Јело и тиће** = М. Спремић, *Јело и тиће*, in: *Приватни живот у српским земљама средњег века*, ed. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 113–138.
- Спремић, Десетоћ Ђурађ Бранковић** = М. Спремић, *Десетоћ Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994.

- Спремић, Дубровачка тарјовачка друштва** = М. Спремић, Дубровачка тарјовачка друштва у Десетојини Ђурђа Бранковића, ЗФФ 13/1 (1975) 85–102.
- Спремић, Прекинут усјон** = М. Спремић, Прекинут усјон: српске земље у њозном средњем веку, Београд 2005.
- Станковић, Бујарска и Србија** = В. Станковић, Бујарска и Србија у делима Георгија Акрополита и Георгија Пахимера, ЗРВИ 46 (2008) 179–200.
- Станковић, Срби у љоезији Теодора Продрома** = В. Станковић, Срби у љоезији Теодора Продрома и Анонима Мананског, ЗРВИ 43 (2006) 437–450.
- Старе српске повеље и јисма** = Старе српске повеље и јисма I–II, ed. Љ. Стојановић, Београд – Сремски Карловци 1929–1934.
- Старе српске хрисовуљи** = Старе српске хрисовуљи, акти, биојрафије, лепотици, штампици, јоменици, збиси и др., ed. Љ. Стојановић, Споменик СКА 3 (1890) 1–226.
- Стародубцев, Задужбинарство и кийштори** = Т. Стародубцев, Задужбинарство и кийштори у Србији у доба Лазаревића, Саопштења 42 (2010) 39–63.
- Стефан Првовенчани, Сабрана дела** = Стефан Првовенчани, Сабрана дела, edd. Љ. Јухас-Георгиевска, Т. Јовановић, Београд 1999.
- Стојановић, Тканине** = Д. Стојановић, Тканине, in: Историја примењене уметности код Срба I, Београд 1977, 283–299.
- Тарановски, Историја српској праве (1931–1935)** = Т. Тарановски, Историја српској праве у Немањићкој држави I–IV, Београд 1931–1935.
- Тарановски, Историја српској праве (1996)** = Т. Тарановски, Историја српској праве у Немањићкој држави, Београд 1996².
- Теодосије, Житије свете Саве** = Теодосије, Житије свете Саве, ed. Д. Богдановић, Београд 1984.
- Тодић, Грачаница** = Б. Тодић, Грачаница. Сликарство, Београд–Приштина 1988.
- Тодић, Старо Најорично** = Б. Тодић, Старо Најорично, Београд 1993.
- Томовић, Морфологија ћириличких најтица** = Г. Томовић, Морфологија ћириличких најтица на Балкану, Београд 1974.
- Томоски, Исправки и дојолненија** = Т. Томоски, Исправки и дојолненија на некој карти ој средновековната историја на Македонија, Годишен зборник, Филозофски факултет на универзитетот – Скопје: Историско-филолошки оддел, Кн. 7 (1954) 111–122.
- Тотев, Сеновъ златен пръстен-печат** = К. Тотев, Сеновъ златен пръстен-печат от Търновската църква 'Св. 40 мъченици', Старобългаристика 22 (1998) 97–108.
- Тошић, Манасијир Манасијрак** = Г. Тошић, Манасијир Манасијрак – ћирилски ћроучавању, in: Манасијир Каленић. У сусрет јешијији сијојодишијици, ed. Ј. Калић, Београд–Крагујевац 2009, 147–154.
- Трифуновић, Јајодина** = С. Трифуновић, Јајодина, Пањевачки Рит, словенско насеље VII–X века, ГСАД 9 (1993) 207–211.
- Ђирковић, Дојуне и објашњења** = С. Ђирковић, Дојуне и објашњења, in: С. Новаковић, Историја и трагација: изабрани радови, ed. С. Ђирковић, Београд 1982, 436–478.
- Ђирковић, „Насељени ћадови”** = С. Ђирковић, „Насељени ћадови” Константина Порфиријена и најстарија територијална организација, ЗРВИ 37 (1998) 9–32.
- Ђирковић, Неославарена аутономија** = С. Ђирковић, Неославарена аутономија: ћадско друштво у Србији и Босни, in: idem, Радојници, војници, духовници. Друштва средњовековној Балкану, Београд 1997, 265–271.
- Ђирковић, Почићени вишез** = С. Ђирковић, Почићени вишез Прибислав Вукотић, ЗФФ 10/1 (1968) 259–276.
- Ђирковић, Свети Сава** = С. Ђирковић, Свети Сава између Истока и Запада, in: Свети Сава у српској историји и трагацији, ed. С. Ђирковић, Београд 1998, 27–38.
- Ђирковић, Срби** = С. Ђирковић, Срби у средњем веку, Београд 1997.
- Ђирковић, Ковачевић-Којић, Ђук, Старо српско рударство** = С. Ђирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ђук, Старо српско рударство, Београд – Нови Сад 2002.
- Ђоровић-Љубинковић, Српска средњовековна пећосана керамика** = М. Ђоровић-Љубинковић, Српска средњовековна пећосана керамика (Средњовековна керамика са Новој Брга), ЗНМ 3 (1962) 165–186.
- Ђук, Србија и Венеција** = Р. Ђук, Србија и Венеција у XIII и XIV веку, Београд 1986.
- Узелац, Под сенком йса** = А. Узелац, Под сенком йса: Тајари и јужнословенске земље у другој половини XIII века, Београд 2015.
- Узелац, Поморавље у другој половини XII века** = А. Узелац, „Чувај се Белијалових синова и ојровних стрела!” – Поморавље у другој половини XII века, in: Симефан Немања и Тойлиција, ed. Д. Бојовић, Ниш 2011, 97–107.
- Узелац, Скијски разбојници** = А. Узелац, Скијски разбојници у бујарској џустињи: ћојлег једног ходочасника на Поморавље средином XI века, ИЧ 59 (2010) 59–76.
- Ферјанчић, Византија према Српском царству** = Б. Ферјанчић, Византија према Српском царству, Глас САНУ 384, Одељење историјских наука, књ. 10 (1998) 155–171.
- Ферјанчић, Византијски и српски Сер** = Б. Ферјанчић, Византијски и српски Сер у XIV столећу, Београд 1994.
- Ферјанчић, Византијинци у Србији** = Б. Ферјанчић, Византијинци у Србији прве половине XV века, ЗРВИ 26 (1987) 173–215.
- Ферјанчић, Десети** = Б. Ферјанчић, Десети у Византији и јужнословенским земљама, Београд 1960.
- Ферјанчић, Севастократори и кесари** = Б. Ферјанчић, Севастократори и кесари у Српском царству, ЗФФ 11/1 (1970) 255–269.

- Ферјанчић, Србија и византијски свет** = Б. Ферјанчић, *Србија и византијски свет у првој половини XIII века (1204–1261)*, ЗРВИ 27–28 (1989) 103–148.
- Ферјанчић, Максимовић, Свети Сава и Србија** = Б. Ферјанчић, Љ. Максимовић, *Свети Сава и Србија између Ейира и Никеје*, in: *Свети Сава у српској историји и традицији*, ed. С. Ђирковић, Београд 1998, 13–26.
- Ферјанчић, Ђирковић, Стефан Душан** = Б. Ферјанчић, С. Ђирковић, *Стефан Душан, краљ и цар (1331–1355)*, Београд 2005.
- Хан, Значај налаза стакла** = В. Хан, *Значај налаза стакла на Београдској тврђави*, ГГБ 25 (1978) 169–176.
- Цветковић, Две камене иконице** = Б. Цветковић, *Две камене иконице из Завичајног музеја у Јајини*, Старијар 52 (2002) 175–180.
- Цветковић-Томашевић, Бела црква у Караку** = Г. Цветковић-Томашевић, *Бела црква у Караку – маузолеј жујана Брајана. Археолошка истраживања у цркви 1975. године*, Саопштења 22–23 (1990–1991) 159–176.
- Цвијановић, Арапски јисани извори** = И. Цвијановић, *Арапски јисани извори о тирновачким јутјевима и традовима у словенским земљама од IX до XII века*, Архаика 2 (2009) 229–238.
- Цермановић-Кузмановић, Комини** = А. Цермановић-Кузмановић, *Комини-Municipium S...: некрополе*, Београд 1998.
- Цермановић-Кузмановић, Предмети и накит** = А. Цермановић-Кузмановић, *Предмети и накит од сребра из Коловара*, in: *Радионице и ковнице сребра*, edd. И. Поповић, Т. Ђвјетићанин, Б. Борић-Брешковић, Београд 1995, 227–230.
- Цермановић-Кузмановић, Накит од јеленичићи мешала** = А. Цермановић-Кузмановић, *Накит од јеленичићи мешала са некрополе у Коминима (Municipium S...)*, in: *Уздаје Драјославу Срејовићу јоводом шездесетитак година живоја од Јријайља, сарадника и ученика*, ed. М. Лазић, Београд 1997, 385–392.
- Црноглавац, Чершков, Истраживања средњовековне некрополе** = В. Црноглавац, Т. Чершков, *Истраживања средњовековне некрополе Св. Пантелејмона у Нишу 2002–2007*, Зборник Народног музеја у Нишу 20 (2011) 105–142.
- Цуњак, Бронзани свећњаци и кадионице** = М. Цуњак, *Бронзани свећњаци и кадионице из Сmederevске тврђаве: резултати археолошкој истраживања*, Саопштења 29 (1997) 125–135.
- Чремошник, Развој српској новчарства** = Г. Чремошник, *Развој српској новчарства до краља Милутина*, Београд 1933.
- Шкриванић, О јужним и југоисточним границима** = Г. А. Шкриванић, *О јужним и југоисточним границима српске државе за време цара Душана и после његове смрти*, Историјски часопис 11 (1960) 1–15.
- Шкриванић, Оружје** = Г. Шкриванић, *Оружје у средњовековној Србији, Босни и Дубровнику*, Београд 1957.
- Шпехар, Археолошка истраживања** = П. Шпехар, *Археолошка истраживања предмета религијској карактеру са подручја Охридске архијепископије од њеној оснивања до почетка 13. века*, Београд 2011 (unpublished doctoral dissertation).
- Шпехар, Лична побожност** = П. Шпехар, *Лична побожност на подручју Охридске архијепископије у светлу археолошких налаза од XI до XIII века*, in: *Византијски свет на Балкану I*, edd. Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић, Београд 2012, 205–220.
- Шпехар, Средњовековни налази** = П. Шпехар, *Средњовековни налази из областима Браничева*, ГСАД 23 (2007) 363–390.
- Шуица, Немирно доба српској средњој веку** = М. Шуица, *Немирно доба српској средњој веку. Власијела српских обласних ћосидара*, Београд 2000.
- Actes de Kastamonitou** = *Actes de Kastamonitou*, ed. N. Oikonomides, Paris 1978.
- Albani, Elegance Over the Borders** = J. Albani, *Elegance Over the Borders: The Evidence of Middle Byzantine Earrings*, in: *Intelligible Beauty. Recent Research on Byzantine Jewellery*, edd. C. Entwistle, N. Adams, London 2010, 193–202.
- Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana** = *Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana*, in: *Recueil des historiens des Croisades: Historiens occidentaux IV*, Paris 1879, 265–713.
- Annae Comnenae Alexias** = *Annae Comnenae Alexias*, edd. D. R. Reinsch, A. Kambylis, Berlin – New York 2001.
- Annalista Saxo** = *Annalista Saxo*, ed. G. Waitz, Hannoverae 1844.
- Antonaras, Early Christian and Byzantine Glass Vessels** = A. Antonaras, *Early Christian and Byzantine Glass Vessels: Form and Uses*, in: *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter. Teil 1. Welt der Idee, Welt der Dinge*, edd. F. Daim, J. Drauschke, Mainz 2010, 383–430.
- Arnoldi Abbatis Lubecensis Chronica** = *Arnoldi Abbatis Lubecensis Chronica a. 1172–1209 recensuit*, ed. I. Lappenberg, Hannoverae 1869.
- Atanasov, Two Belts from 14th Century** = G. Atanasov, *Two Belts from 14th Century Male Burials in Drastar*, Archaeologica Bulgarica 15/2 (2011) 91–101.
- Babić, Trouvaille scellée de poterie** = B. Babić, *Trouvaille scellée de poterie de table byzantine à Skopsko Kale*, Archaeologia Iugoslavica 12 (1971) 45–53.
- Baert, A Heritage of Holy Wood** = B. Baert, *A Heritage of Holy Wood. The Legend of the True Cross in Text and Image*, Leiden–Boston 2004.
- Bajalović-Hadži-Pešić, Links Between the Balkans and Middle Europe** = M. Bajalović-Hadži-Pešić, *Links Between the Balkans and Middle Europe from the Twelfth to the Fifteenth Centuries Traced on Selected Examples of Material Culture*, Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 4–5 (1988–89) 65–83.
- Bajalović-Hadži-Pešić, Influence du verre** = M. Bajalović-Hadži-Pešić, *Influence du verre sur le façonnement de certains recipients*

- en ceramique*, in: *Средњовековно стакло на Балкану (V–XV век)*, ed. В. Чубриловић, Београд 1975, 177–182.
- Bajalović-Hadži-Pešić, *Keramika u srednjovekovnoj Srbiji* = M. Bajalović-Hadži-Pešić, *Keramika u srednjovekovnoj Srbiji*, Beograd 1981.
- Bajalović-Hadži-Pešić, *Ornamentation of Medieval Serbian Tableware* = M. Bajalović-Hadži-Pešić, *Ornamentation of Medieval Serbian Tableware – Byzantine Heritage*, in: *Actes du VIIe congrès de l'Association internationale pour l'étude des céramiques médiévales en Méditerranée*, ed. M. Bakirtzis, Athènes 2003, 181–190.
- Bakirtzis, *Ampoules byzantines de Thessalonique* = Ch. Bakirtzis, *Ampoules byzantines de Thessalonique*, in: *L'Art de Thessalonique et des pays balkanique et les courants spirituels au XIVe siècle*, ed. D. Davidov, Belgrade 1987, 205–209.
- Bakirtzis, *Byzantine ampullae from Thessaloniki* = C. Bakirtzis, *Byzantine ampullae from Thessaloniki*, in: *The Blessings of Pilgrimage*, ed. R. G. Oosterhout, Urbana 1990, 140–149.
- Bartusis, *Land and Privilege* = M. C. Bartusis, *Land and Privilege in Byzantium. The Institution of Pronoia*, New York 2012.
- Bartusis, *Serbian Pronoia* = M. C. Bartusis, *Serbian Pronoia and Pronoia in Serbia: The Diffusion of an Institution*, ZRVI 48 (2011) 177–216.
- Bartusis, *The Settlement of Serbs* = M. Bartusis, *The Settlement of Serbs in Macedonia in the Era of Dušan's Conquests*, in: *Studies on the Internal Diaspora of the Byzantine Empire*, edd. H. Ahrweiler, A. E. Laiou, Washington, DC 1998, 151–159.
- Bavant, Ivanišević, *Ivstiniana Prima* = B. Bavant, V. Ivanišević, *Ivstiniana Prima - Caričin Grad*, Beograd 2003.
- Bikić, *Byzantine Models* = V. Bikić, *Byzantine Models of Serbian Medieval Pottery*, in: *Actes du VIIe congrès de l'Association internationale pour l'étude des céramiques médiévales en Méditerranée*, ed. M. Bakirtzis, Athènes 2003, 199–203.
- Bikić, *Context, Character and Typology* = V. Bikić, *Context, Character and Typology of Pottery from the Eleventh and Twelfth Century Danube Fortresses: Case Studies from Morava and Braničevo*, in: *Actas do X Congresso Internacional a Cerâmica no Mediterrâneo – Silves 2012*, Silves 2015, 88–95.
- Bikić, *Glazed Pottery* = V. Bikić, *Glazed Pottery in the Central Balkans (11th–13th c.)*, Starinar 59 (1998) 145–154.
- Bikić, *Pottery manufacture in Studenica* = V. Bikić, *Pottery manufacture in the Studenica Monastery: preliminary considerations*, Starinar 65 (2015) 131–144.
- Bikić, *Trpezno posuđe* = V. Bikić, *Trpezno posuđe iz Magličkog zamka*, in: M. Popović, *Maglički zamak*, Beograd 2012, 247–253.
- Bikić, *Viseći svećnjaci* = V. Bikić, *Viseći svećnjaci sa područja srednjovekovne Srbije*, Annales. Analji za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia, 18/2 (2008) 361–368.
- Bikić, *Vizantijski import* = V. Bikić, *Vizantijski import i uticaji među arheološkim nalazima iz naselja i nekropola u Srbiji (11–15. vek)*, Beograd 2001 (unpublished doctoral dissertation).
- Bikić, *Vizantijski nakit u Srbiji* = V. Bikić, *Vizantijski nakit u Srbiji – modeli i nasleđe*, Beograd 2010.
- Bjelajac, *Byzantine Amphorae* = Lj. Bjelajac, *Byzantine Amphorae in the Serbian Danubian Area in the 11th–12th Centuries*, in: *Recherches sur la céramique byzantine, Bulletin de correspondance hellénique, suppl. XVIII*, edd. V. Deroche, J.-M. Spieser, Paris–Athènes 1989, 109–118.
- Bjelajac, *La céramique et les lampes* = Lj. Bjelajac, *La céramique et les lampes*, in: *Caričin Grad. II. Le quartier sud-ouest de la ville haute*, edd. B. Bavant, V. Kondić, J.-M. Spieser, Belgrad–Rome 1990, 161–190.
- Blangez-Malamut, Cacouros, *L'image des Serbs* = E. Blangez-Malamut, M. Cacouros, *L'image des Serbs dans la rhétorique byzantine de la seconde moitié du XIIe siècle*, in: *Byzantium, Identity, Image, Influence*, ed. Fl. Karsten, Copenhagen 1996, 97–122.
- Blumfiel et al., *Specialization, exchange, and complex societies* = E. M. Blumfiel, T. K. Earle, E. M. Blumfiel, T. K. Earle, *Specialization, exchange, and complex societies*, in: *Specialization, exchange, and complex societies*, edd. E. M. Blumfiel, T. K. Earle, Cambridge 1987, 2–6.
- Bouras, *City and village* = Ch. B. Bouras, *City and village: urban design and architecture*, JÖB 31(1981) 611–653.
- Breckenridge, *The Numismatic Iconography* = J. D. Breckenridge, *The Numismatic Iconography of Justinian II (685–695, 705–711 A.D.)*, New York 1959.
- Bruun, *The Roman Imperial Coinage VII* = P. M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage VII, Constantine and Licinius (A.D. 313–337)*, edd. C. H. V. Sutherland, D. Litt, London 1966.
- Bugarski, *Early Mediaeval Finds* = I. Bugarski, *Early Mediaeval Finds from Veliko Gradište and the Appearance of Late Avar Belt Elements Along the Southern Bank of the Middle Danube*, AB 12/1 (2008) 87–96.
- Bugarski, *Jánoshida Type Earrings* = I. Bugarski, *On the Jánoshida Type Earrings and the Seventh Century Byzantine Finds From the Western Balkans, with a Retrospective View of the Vajska (Vajszka) Cemetery*, in: *Thesaurus Avarorum. Régészeti tunulmányok Garam Éva tiszteletére – Archaeological Studies in Honour of Eva Garam*, ed. T. Vida, Budapest 2012, 233–254.
- Bugarski et al., *Early Mediaeval Burial* = I. Bugarski, N. Miladinović-Radmilović, I. Popadić, M. Marjanović, *Early Mediaeval Burial at Stubline Near Obrenovac: Spatial, Anthropological and Archaeological Analyses of the Southernmost Avar Grave*, AAC 48 (2013) 285–305.
- Bulić, *The Fortifications* = D. Bulić, *The Fortifications of the Late Antiquity and the Early Byzantine Period on the Later Territory of the South-Slavic Principalities, and Their Re-occupation*, in: *The World of the Slavs – Studies on the East, West and South Slavs: Civitas, Oppidas, Villas and Archeological Evidence (7th to 11th centuries AD)*, ed. S. Rudić, Belgrade 2013, 137–234.
- Byzantine Glazed Ceramics = *Byzantine Glazed Ceramics. The Art of Sgraffito*, ed. D. Papanikola-Bakirtzi, Athens 1999.
- Caillet, Vasić et al., *La ‘maison aux pithoi’* = J.-P. Caillet, Č. Vasić et al., *La ‘maison aux pithoi’*, in: *Caričin Grad. III. Lacropole et ses monuments (cathédrale, baptistère et bâtiments annexes)*, edd. N. Duval, V. Popović, Rome 2010, 579–585.

- Carr, Icons and the Object of Pilgrimage** = A. W. Carr, *Icons and the Object of Pilgrimage in Middle Byzantine Constantinople*, DOP 56 (2003) 75–92.
- Carter, Analysis** = F. W. Carter, *An Analysis of the Medieval Serbian Oecumene: A Theoretical Approach*, Geografiska Annaler, Series B, Human Geography 51/1 (1969) 39–56.
- Catalogue of Byzantine Seals** = Catalogue of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art I, edd. J. Nesbitt, N. Oikonomides, Washington, D.C. 1991.
- Chatzidakis, Autres bijoux byzantins** = M. Chatzidakis, *Autres bijoux byzantins*, in: *Collection Hélène Stathatos II: Les objets byzantins et post-byzantins*, Strasbourg 1957, 57–62.
- Cheynet, Pouvoir et contestations** = J.-C. Cheynet, *Pouvoir et contestations à Byzance (963–1210)*, Paris 1990.
- Costin, Craft and Social Identity** = C. L. Costin, *Introduction: Craft and Social Identity*, Archeological Papers of the American Anthropological Association 8 (1998) 5–9.
- Costin, Craft specialization** = C. L. Costin, *Craft specialization: Issues in defining, documenting, and explaining the organization of production*, Archaeological Method and Theory 3 (1991) 11–44.
- Cotsonis, Byzantine Figural Processional Crosses** = J. A. Cotsonis, *Byzantine Figural Processional Crosses*, Washington 1994.
- Curta, 'Slavic' Bow Fibulae** = F. Curta, 'Slavic' Bow Fibulae: Twenty Years of Research, Bericht der Römisch-Germanischen Kommision 93 (2012) 1–108.
- Curta, Southeastern Europe** = F. Curta, *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500–1250*, Cambridge – New York 2006.
- Curta, The Beginning of the Middle Ages** = F. Curta, *The Beginning of the Middle Ages in the Balkans*, Millennium 10 (2013) 145–214.
- Cutler, Gifts and Gift exchange** = A. Cutler, *Gifts and Gift exchange as Aspects of the Byzantine, Arab and Related Economies*, DOP 55 (2001) 247–278.
- Cutler, The Industries of Art** = A. Cutler, *The Industries of Art*, in: *The Economic History of Byzantium. From the Seventh through the Fifteenth Century*, II, ed. A. E. Laiou, Washington, D. C. 2002, 555–587.
- Čremošnik, Istraživanja u Mušićima i Žablju** = I. Čremošnik, *Istraživanja u Mušićima i Žablju i prvi nalaz najstarijih slavenskih naselja kod nas*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 25 (1970) 45–117.
- Čremošnik, Ranoslovensko naselje** = I. Čremošnik, *Ranoslovensko naselje Jazbine u Batkoviću kod Bijeljine*, Godišnjak. Centar za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH 15/13 (1977) 227–308.
- Ćirković, Between Kingdom and Empire** = S. Ćirković, *Between Kingdom and Empire: Dušan's State (1346–1355) Reconsidered*, in: *Bučáktvo καὶ Σερβία κατά τον ΙΔ' αἰώνα*, edd. Ev. Παπαδόπούλου, Δ. Διαλέτη, Αθήνα 1996, 110–120.
- Ćorović-Ljubinković, La nécropole slave** = M. Ćorović-Ljubinković, *La nécropole slave de Brestovik. Rapport préliminaire des fouilles en 1953–1954*, Archaeologia Jugoslavica 2 (1956) 131–137.
- Ćorović-Ljubinković, Periodizacija srednjovekovne arheologije** = M. Ćorović-Ljubinković, *Periodizacija srednjovekovne arheologije od VI do kraja XI veka*, in: *Materijali IV. VII Kongres arheologa Jugoslavije*, Herceg Novi 1966, 171–188.
- Ćurčić, Architecture in the Balkans** = S. Ćurčić, *Architecture in the Balkans, from Diocletian to Süleyman the Magnificent*, New Haven 2010.
- Dagron, Les villes** = G. Dagron, *Les villes dans l'Illyricum protobyzantin*, in: *Villes et peuplement dans l'Illyricum protobyzantin*, Rome 1984, 1–20.
- Dagron, The Urban Economy** = G. Dagron, *The Urban Economy, Seventh–Twelfth Centuries*, in: *The Economic History of Byzantium. From the Seventh through the Fifteenth Century* II, ed. A. E. Laiou, Washington, D. C. 2002, 393–461.
- Damjanović et al., Archaeometric study** = Lj. Damjanović, I. Holclajtner-Antunović, U. B. Mioč, V. Bikić, D. Milovanović, I. Radosavljević Evans, *Archaeometric study of medieval pottery excavated at Stari (Old) Ras, Serbia*, Journal of Archaeological Science 38 (2011) 824–828.
- Das Eparchenbuch Leons des Weisen** = Das Eparchenbuch Leons des Weisen, ed. J. Koder, Wien 1991.
- Davidson Weinberg, A Wandering Soldier's Grave** = G. Davidson Weinberg, *A Wandering Soldier's Grave in Corinth*, Hesperia 43/4 (1974) 512–521.
- Diaconu, Les Petchénègues** = P. Diaconu, *Les Petchénègues au Bas-Danube*, Bucharest 1970.
- Diaconu, Baraschi, Pacuiul lui Soare II** = P. Diaconu, S. Baraschi, *Pacuiul lui Soare II, Așezarea medievală (secolele XIII–XV)*, Bucureşti 1977.
- Dimopoulos, Trade of Byzantine red wares** = I. Dimopoulos, *Trade of Byzantine red wares, end of the 11th–13th centuries*, in: *Byzantine Trade, 4th–12th Centuries, The Archaeology of Local, Regional and International Exchange*, ed. M. Mundell Mango, Oxford 2009, 179–190.
- Dinić, La division** = M. Dinić, *La division de l'Etat serbe sous l'empereur Stefan Dušan en pays serbe et en Roumanie*, ИГ 1–2 (1995) 7–12.
- Dölger, Die 'Familie der Könige'** = F. Dölger, *Die 'Familie der Könige' im Mittelalter*, Historisches Jahrbuch 60 (1940) 397–420.
- Doorninck, Byzantine Shipwrecks** = F. van Doorninck, Jr., *Byzantine Shipwrecks*, in: *The Economic History of Byzantium* II, ed. A. Laiou, Washington, D.C. 2002, 899–905.
- Ercegović-Pavlović, Les nécropoles** = S. Ercegović-Pavlović, *Les nécropoles romaines et médiévales de Mačvanska Mitrovica*, Sirmium XII, Beograd 1980.
- Falke, Kunstgeschichte der Seidenweberei** = O. von Falke, *Kunstgeschichte der Seidenweberei*, Tübingen 1951⁴.
- Falkenhausen, Eine byzantinische Beamtenurkunde** = V. von Falkenhausen, *Eine byzantinische Beamtenurkunde aus Dubrovnik*, BZ 63 (1969–1970) 10–23.

- Flad, Hruby, 'Specialized' Production in Archaeological Contexts** = R. K. Flad, Z. X. Hruby, 'Specialized' Production in Archaeological Contexts: Rethinking Specialization, the Social Value of Products, and the Practice of Production, Archeological Papers of the American Anthropological Association 17/1 (2007) 2–7.
- Ferjančić, Invasions et installations des Slaves** = B. Ferjančić, *Invasions et installations des Slaves dans les Balkans*, in: *Villes et peuplement dans l'Ilyricum protobyzantin*, Rome 1984, 85–109.
- Ferjančić, Les états et les rapports internationaux** = B. Ferjančić, *Les états et les rapports internationaux après 1204*, in: The 17th International Byzantine Congress, Major papers, New York, 1986, 639–668.
- Forsyth, The Monastery of St. Catherine** = G. H. Forsyth, *The Monastery of St. Catherine at Mount Sinai: The Church and Fortress of Justinian*, DOP 22 (1968) 1–19.
- Foss, Pilgrimage in Medieval Asia Minor** = C. Foss, *Pilgrimage in Medieval Asia Minor*, DOP 56 (2003) 129–151.
- François, Spieser, Pottery and Glass** = V. François, J.-M. Spieser, *Pottery and Glass in Byzantium*, in: *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century* II, ed. A. Laiou, Washington, D.C. 2002, 593–609.
- Garam, Das awarenzeitliche Gräberfeld** = É. Garam, *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred*, Budapest 1995.
- Garam, Funde byzantinischer Herkunft** = É. Garam, *Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts*, Budapest 2001.
- Gelzer, Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche** II = H. Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche* II, BZ 2 (1893) 22–72.
- Gesztesy, Gemstones in Medieval Hungary** = T. Gesztesy, *The Re-use and Re-interpretation of Gemstones in Medieval Hungary*, in: 'Gems of Heaven'. Recent Research on Engraved Gemstones in Late Antiquity c. AD 200–600, edd. C. Entwistle, N. Adams, London 2011, 257–262.
- Grabar, L'empereur** = A. Grabar, *L'empereur dans l'art byzantin. Recherches sur l'art officiel – de l'Empire d'Orient*, Paris 1936.
- Greek Jewellery** = Greek Jewellery: 6,000 Years of Tradition, exhibition catalog, ed. E. Kypraiou, Athens 1997.
- Grierson, Catalogue III/2** = Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whitemore Collection III/2, Basil I to Nicephorus III (867–1081)*, Washington, D. C. 1976.
- Grierson, Coins** = Ph. Grierson, *The Coins of Medieval Europe*, London 1991.
- Günsenin, Les amphores byzantines** = N. Günsenin, *Les amphores byzantines (Xe–XIIIe siècles): Typologie, production, circulation d'après les collections turques*, Paris 1990.
- Hafner, Serbisches Mittelalter** = St. Hafner, *Serbisches Mittelalter. Altserbische Herrscherbiographien II: Danilo II. und sein Schüler: Die Königsbiographien*, Graz–Wien–Köln 1976.
- Hahn, Loca Sancta Souvenirs** = C. Hahn, *Loca Sancta Souvenirs: Sealing the Pilgrim's Experience*, in: *The Blessings of pilgrimage*, ed. R. G. Oosterhout, Urbana 1990, 85–96.
- Haldon, Res publica Byzantina?** = J. Haldon, *Res publica Byzantina? State formation and issues of identity in medieval east Rome*, BMGS 40/1 (2016) 4–16.
- Haldon, Warfare, State and Society** = J. Haldon, *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565–1204*, London 1999.
- Han, Tendances gothiques** = V. Han, *Tendances gothiques dans les arts mineurs de la Serbie médiévale*, in: *Actes du XIVe Congrès International des études byzantines III*, Bucarest 1976, 327–331.
- Harvey, Economic Expansion** = A. Harvey, *Economic Expansion in the Byzantine Empire, 900–1200*, Cambridge 1989.
- Hendy, Catalogue IV** = M. F. Hendy, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whitemore Collection, IV Alexius I to Michael VIII, 1081–1261, part 1: Alexius I to Alexius V (1081–1204); part 2: The Emperors of Nicaea and Their Contemporaries (1204–1261)*, Washington, D. C. 1999.
- Historia de expeditione Friderici imperatoris** = *Historia de expeditione Friderici imperatoris, Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I*, ed. A. von Chroust, Berlin 1928.
- Holclajtner-Antunović et al., Micro-Raman and infrared analysis** = I. Holclajtner-Antunović, D. Bajuk-Bogdanović, V. Bikić, M. Marić-Stojanović, *Micro-Raman and infrared analysis of medieval pottery findings from Braničevo, Serbia*, Journal of Raman Spectroscopy 43 (2012) 1101–1110.
- Holmes, Basil II** = C. Holmes, *Basil II and the Governance of Empire (976–1025)*, Oxford 2005.
- Ioannis Cinnami Epitomae** = *Ioannis Cinnami Epitomae*, ed. A. Meineke, Bonnae 1836.
- Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum** = *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum*, ed. I. Thurn, Berlin – New York 1973.
- Ivanišević, Barbarian Settlements** = V. Ivanišević, *Barbarian Settlements in the Interior of Illyricum: The Case of Caričin Grad*, in: *The Pontic-Danubian Realm in the Period of the Great Migration*, edd. V. Ivanišević, M. Kazanski, Paris–Beograd 2012, 57–69.
- Janeković Römer, Udobni dom suknara Mihovila Petrovog** = Z. Janeković Römer, *Udobni dom suknara Mihovila Petrovog: svakodnevica bogate gradanske obitelji u anžuvinskom Zadru, Istarski povijesni biennale 5 (2013) 9–29*.
- Janković Đ., Srednjovekovna grnčarija** = Đ. Janković, *Srednjovekovna grnčarija donjeg srpskog Podunavlja*, Balcanoslavica 3 (1974) 89–112.
- Janković M., The Ceramic Ware of the Lower-Danube** = Janković M., *The Ceramic Ware of the Lower-Danube Basin Culture in the 9th–11th Century in the Territory of Timočka Krajina*, Balcanoslavica 3 (1974) 75–87.
- Jovanović A., Nakit u rimskoj Dardaniji** = A. Jovanović, *Nakit u rimskoj Dardaniji*, Beograd 1978.
- Jovanović, Vuksan, Medieval Necropolis** = S. Jovanović, M. Vuksan, *Medieval Necropolis*, in: S. Petković et al., *Roman and Medieval Necropolis in Ravna Near Knjaževac*, Belgrade 2005, 179–255.

- Jovanović V. et al, *Novo Brdo* = V. Jovanović, S. Ćirković, E. Zečević, V. Ivanišević, V. Radić, Јовановић B. et al., *Novo Brdo*, Belgrade 2004.
- Kalavrezou, *Luxury Objects* = I. Kalavrezou, *Luxury Objects*, in: *The Glory of Byzantium, Art and Culture of the Middle Byzantine Era, A.D. 843–1261*, edd. H. C. Evans, W. D. Wixom, New York 1997, 219–223.
- Kalavrezou-Maxeiner, *Byzantine Icons in Steatite* = I. Kalavrezou-Maxeiner, *Byzantine Icons in Steatite*, Vienna 1985.
- Kaldellis, *Ethnography After Antiquity* = A. Kaldellis, *Ethnography After Antiquity. Foreign Lands and Peoples in the Byzantine Literature*, Philadelphia 2013.
- Kaldellis, *The Byzantine Republic* = A. Kaldellis, *The Byzantine Republic. People and Power in New Rome*, Cambridge, MA–London 2015.
- Kantorowicz, *The King's Two Bodies* = E. H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*, Princeton 1997.
- Karagiorgou, *The Late Roman 2 amphora* = O. Karagiorgou, *The Late Roman 2 amphora: a container for the military annona on the Danubian border?*, in: *Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity*, edd. S. Kingsley, M. Decker, Oxford 2001, 129–166.
- Karkov, *The Ruler Portraits* = C. E. Karkov, *The Ruler Portraits of Anglo-Saxon England*, Woodbridge 2004.
- Klein, *Byzanz, der Westen und das 'wahre' Kreuz* = H. A. Klein, *Byzanz, der Westen und das 'wahre' Kreuz: Die Geschichte einer Reliquie und ihrer künstlerischen Fassung in Byzanz und im Abendland*, Wiesbaden 2004.
- Klein, *Eastern Objects and Western Desires* = H. A. Klein, *Eastern Objects and Western Desires: Relics and Reliquaries between Byzantium and the West*, DOP 58 (2004) 283–314.
- Koder, *Die räumlichen Vorstellungen* = J. Koder, *Die räumlichen Vorstellungen der Byzantiner von der Ökumene (4. bis 12. Jahrhundert)*, Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 137/2 (2002) 15–34.
- Koder, *Macedonians and Macedonia* = J. Koder, *Macedonians and Macedonia in Byzantine Spatial Thinking*, in: *Byzantine Macedonia. Identity, Image and History*, edd. J. Burke, R. Scott, Melbourne 2000, 12–28.
- Koder, *Zu den Folgen* = J. Koder, *Zu den Folgen der Gründung einer zweiten Reichshauptstadt an der 'Peripherie' des Römischen Reiches am Übergang von der Antike zum Mittelalter*, Südost-Forschungen 48 (1989) 1–18.
- Koder, *To Βυζάντιο ως χώρος* = J. Koder, *To Βυζάντιο ως χώρος. Εισαγωγή στην ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μεσογείου στην βυζαντινή εποχή*, Θεσσαλονίκη 2004.
- Kolovos, *A biti of 1439* = I. Kolovos, *A biti of 1439 from the archives of the monastery of Xeropotamou (Mount Athos)*, X3 11 (2004) 295–306.
- Komatina, *The Slavs* = P. Komatina, *The Slavs of the Mid-Danube Basin and the Bulgarian Expansion in the First Half of the 9th Century*, ZRVI 47 (2010) 55–82.
- Köroğlu, *Selected Medieval Glass* = G. Köroğlu, *Selected Medieval Glass Artifacts from Yumuktepe Mound*, Studi di Antichità 11 (1998) 283–294.
- Kovačević J., *Arheologija i istorija varvarske kolonizacije* = J. Kovačević, *Arheologija i istorija varvarske kolonizacije jugoslovenskih oblasti: od IV do početka VII veka*, Novi Sad 1960.
- Kovačević M., *The Images of Dragons* = M. Kovačević, *The Images of Dragons in the Gothic Style Goldsmiths' Work of Zadar*, Ikon 2 (2009) 217–228.
- Kraft, *Der Helm des römischen Kaisers* = K. Kraft, *Der Helm des römischen Kaisers. Ein Beitrag zur Vorgeschichte der mittelalterlichen Herrscherinsignien*, in: *Gesammelte Aufsätze zur antiken Geldgeschichte und Numismatik I*, Darmstadt 1978, 133–144.
- Krauthajmer, Ćurčić, *Ranohričanska i vizantijska arhitektura* = R. Krauthajmer, S. Ćurčić, *Ranohričanska i vizantijska arhitektura*, Beograd 2008.
- Krautheimer, Ćurčić, *Early Christian and Byzantine Architecture* = R. Krautheimer, S. Ćurčić, *Early Christian and Byzantine Architecture*, New Haven 1992.
- Krsmanović, *Mount Athos and Political Thought* = B. Krsmanović, *Mount Athos and Political Thought in the Slavic World*, in: *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies*, Vol. I: *Plenary Papers*, ed. I. Ilyev et all., Sofia 2011, 156–166.
- Krsmanović, *The Byzantine Province in Change* = B. Krsmanović, *The Byzantine Province in Change (On the Threshold Between the 10th and the 11th Century)*, Belgrade–Athens 2008.
- La Pala D'Oro = Il Tesoro di San Marco. 1. La Pala D'Oro, ed. H. R. Hahnloser, Firenze 1965.
- Laiou, *Exchange and Trade* = A. Laiou, *Exchange and Trade, Seventh–Twelfth Centuries*, in: *The Economic History of Byzantium II*, ed. A. Laiou, Washington, D.C. 2002, 697–770.
- Laiou, Morrisson, *The Byzantine Economy* = A. E. Laiou, C. Morrisson, *The Byzantine Economy*, Cambridge 2007.
- Langó, *Crescent-shaped Earrings* = P. Langó, *Crescent-shaped Earrings with Lower Ornamental Band*, in: *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter*, 3, *Peripherie und Nachbarschaft*, edd. F. Daim, J. Drauschke, Mainz 2010, 369–410.
- Late Byzantine Glazed Pottery from Thrace* = *Late Byzantine Glazed Pottery from Thrace. Reading the archaeological finds*, edd. D. Papanikola-Bakirtzi, N. Zekos, Thessaloniki 2010.
- Laurent, *Le thème* = V. Laurent, *Le thème byzantin de Serbie au XIe siècle*, REB 15 (1957) 185–195.
- Leśny, *Studio* = J. Leśny, *Studio nad początkami serbskiej monarchii Nemaniców (połowa XI – koniec XII wieku)*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1989.
- Lidov, *A Byzantine Jerusalem* = A. Lidov, *A Byzantine Jerusalem. The Imperial Pharos Chapel as the Holy Sepulchre*, in: *Jerusalem*

- as Narrative Space / Erzählraum Jerusalem*, edd. A. Hoffmann, G. Wolf, Leiden–Boston 2012, 63–103.
- Listine* = *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike I–X*, ed. S. Ljubić, Zagreb 1861–1891.
- Lounghis, ‘*Begrenzten Ökumene*’ = T Lounghis, *Die byzantinische Ideologie der ‘begrenzten Ökumene’ und die römische Frage im ausgehenden 10. Jh.*, *Byzantinoslavica* 56 (1995) 117–128.
- Ljubinković, *Manastir Lipovac* = M. Ljubinković, *Manastir Lipovac. Crkva svetog Stefana, kod Aleksinca*, AP 15 (1973) 124–125.
- Ljubinković, *Manastir Veluće* = M. Ljubinković, *Manastir Veluće*, AP 15 (1973) 122–123.
- Macioszek, *Celadons in China* = A. Macioszek, *Celadons in China, Their Fustat Finds and Imitations in the Islamic World*, in: *The Artistic Traditions of Non-European Culture II*, ed. B. Łakomska, Warsaw–Toruń 2009, 31–47.
- Madgearu, *Byzantine Military Organization* = A. Madgearu, *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th–12th Centuries*, Leiden–Boston 2013.
- Magdalino, Nelson, *The Emperor* = P. Magdalino, R. Nelson, *The Emperor in Byzantine Art of the Twelfth Century*, BF 8 (1982) 123–183.
- Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos* = P. Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143–1180*, Cambridge 1993.
- Makk, *The Árpáds and the Comneni* = F. Makk, *The Árpáds and the Comneni. Political relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*, Budapest 1989.
- Maksimović, *Byzantinische Herrscherideologie* = Lj. Maksimović, *Byzantinische Herrscherideologie und Regierungsmethoden im Falle Serbien. Ein Beitrag zum Verständnis des byzantinischen Commonwealth*, in: *ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΟΣ ΝΟΥΣ, Miscellanea für Peter Schreiner zu seinem 60. Geburstag*, edd. C. Scholz, G. Makris, München–Leipzig 2000, 174–192.
- Maksimović, *La Serbie et les contrées voisines* = Lj. Maksimović, *La Serbie et les contrées voisines avant et après la IVe croisade*, in: *Urbs Capta. The Fourth Crusade and its Consequences*, ed. A. Laiou, Paris 2005, 269–282.
- Maksimović, *L'Empire de Stefan Dušan* = Lj. Maksimović, *L'Empire de Stefan Dušan: genèse et caractère*, Mélanges Gilbert Dagron, Travaux et mémoires 14 (2002) 415–428.
- Maksimović, *L'idéologie du souverain* = Lj. Maksimović, *L'idéologie du souverain dans l'État serbe et la construction de Studenica*, in: *Судјелница и византијска уметност око 1200. године*, ed. B. Kopić, Београд 1988, 35–49.
- Maksimović, *The Byzantine Provincial Administration* = Lj. Maksimović, *The Byzantine Provincial Administration under the Palaiologoi*, Amsterdam 1988.
- Maksimović, *Verwaltungsstrukturen* = Lj. Maksimović, *Verwaltungsstrukturen in Byzanz und in den Balkanländern*, Südosteuropa – Jahrbuch 26 (1996) 47–63.
- Maksimović, *Bučantio καὶ οἱ Σέρβοι* = Lj. Maksimović, *Bučantio καὶ οἱ Σέρβοι τὸν 110 αἰώνα: ζήτημα εσωτερικῆς ἡ εξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς αυτοκρατορίας*, in: *H Autokratopoiía σε κρίση (;* To *Bučántio τὸν 110 αἰώνα (1025–1081)*, ed. B. N. Βλυσίδου, Αθήνα 2003, 75–85.
- Maksimović, *H ανάπτυξη κεντροφύγων ροπάν* = Lj. Maksimović, *H ανάπτυξη κεντροφύγων ροπάν στις πολιτικές σχέσεις Βυζάντιου και Σερβίας των ΙΔ' αιώνα*, in: *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ' αιώνα*, edd. Eu. Παπαδοπούλου, Δ. Διαλέτη, Αθήνα 1996, 282–290.
- Maksimović, *H βυζαντινή Μακεδονία* = Lj. Maksimović, *H βυζαντινή Μακεδονία στην πολιτική της μεσαιωνικής Σερβίας*, Πρακτικάς Ακαδημίας Αθηνών 85 B' (2010) 261–285.
- Maksimović, Krsmanović, *Byzantine Administration* = Lj. Maksimović, B. Krsmanović, *The Byzantine Administration in the Northern Balkans and Tsar Samuil*, in: *Европейският Югозапад през втората половина на X и началото на XI век. История и култура*, edd. B. Гюзелев, Г. Н. Николов, София 2015, 191–198.
- Mango, *Introduction* = C. Mango, *Introduction*, in: *The Oxford History of Byzantium*, ed. C. Mango, Oxford – New York 2002.
- Marshall, *Catalogue of the Jewellery* = F. H. Marshall, *Catalogue of the Jewellery Greek, Etruscan and Roman in the Departments of Antiquities, British Museum*, London 1911.
- Maurer, *Kleine Geschichte Englands* = M. Maurer, *Kleine Geschichte Englands*, Bonn 2005.
- Meyer, *Glass from Quseir al-Qadim* = C. Meyer, *Glass from Quseir al-Qadim and the Indian Ocean trade*, Chicago 1992.
- Mavromatis, *Le kralj Milutin* = L. Mavromatis, *Le fondation de l'Empire serbe. Le kralj Milutin*, Thessalonique 1978.
- Milinković, *Die spätantik-frühbyzantinischen befestigten Höhenanlagen* = M. Milinković, *Die spätantik-frühbyzantinischen befestigten Höhenanlagen in Serbien*, in: *Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria*, edd. H. Steuer, V. Bierbrauer, Berlin – New York 2008, 533–557.
- Milošević, *Medieval Settlement* = G. Milošević, *Medieval Settlement in the Suburbium of Braničevo*, Старијар 42 (1991) 187–195.
- Minić, Vukadin, *Srednjovekovni Stalač* = D. Minić, O. Vukadin, *Srednjovekovni Stalač*, Beograd 2007.
- Morrisson, Sodini, *The Sixth-Century Economy* = C. Morrisson, J.-P. Sodini, *The Sixth-Century Economy*, in: *The Economic History of Byzantium: From the Seventh Through the Fifteenth Century I*, ed. A. E. Laiou, Washington D.C. 2002, 171–220.
- Mullett, *Theophylact of Ochrid* = M. Mullett, *Theophylact of Ochrid. Reading the Letters of a Byzantine Archbishop*, Aldershot 1997.
- Mureşan, *Le patriarcat oecuménique* = D. I. Mureşan, *Le patriarcat oecuménique et les patriarchats balkaniques (Tarnovo, Peć). Enjeux ecclésiaux et impériaux au XIVe s.*, in: *Le patriarcat oecuménique de Constantinople et Byzance hors frontières (1204–1586)*, edd. M.-H. Blanchet, M.-H. Congourdeau, D. I. Mureşan, Paris 2014, 203–242.
- Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor = Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor, ed. P. Gautier, Bruxelles 1975.

- Nicephori Gregorae Byzantina historia* = *Nicephori Gregorae Byzantina historia* II, ed. L. Schopenus, Bonnae 1830.
- Nicetae Choniatae Historia* = *Nicetae Choniatae Historia*, ed. J. A. van Dieten, Berlin – New York 1975.
- Notitiae EEC* = *Notitiae episcopatum ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. J. Darrouzès, Paris 1981.
- Nagy, Dombó* = S. Nagy, *Dombó – Резултати истираживања на југу у Раковију 1963–1969*, PBM 15 (1971) 161–185.
- Nehrlich, Diplomatische Gesandtschaften* = D. Nehrlich, *Diplomatica Gesandtschaften zwischen Ost- und Westkaisern 756–1002*, Bern 1999.
- Obolensky, Six Byzantine Portraits* = D. Obolensky, *Six Byzantine Portraits*, Oxford 1988.
- Obolensky, The Byzantine Commonwealth* = D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth. Eastern Europe 500–1453*, London 1974.
- Odo de Deogilo* = *Ex Odonis de Deogilo Libro de via Sancti Sepulchri a Ludovico VII. Francorum rege suscepta*, ed. G. Waitz, Hannoverae 1882.
- Oikonomides, Emperor of the Romans* = N. Oikonomides, *Emperor of the Romans – Emperor of the Romania*, in: *Bučántio καὶ Σερβία κατά τον ΙΔ' αιώνα*, edd. Eu. Παπαδοπούλου, Δ. Διαλέτη, Αθήνα 1996, 121–128.
- Oikonomidès, Les listes* = N. Oikonomidès, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris 1972.
- Oikonomides, The Contents of the Byzantine House* = N. Oikonomides, *The Contents of the Byzantine House from the Eleventh to the Fifteenth Century*, DOP 44 (1990) 205–214.
- Ostrogorsky, History of the Byzantine State* = G. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, Oxford 1968.
- Ostrogorskij, Pour l'histoire de la féodalité* = G. Ostrogorskij, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine. Traduction française de Henri Grégoire, publiée avec la collaboration de Paul Lemerle*, Bruxelles 1954.
- Ostrogorsky, Étienne Dušan et la noblesse serbe* = G. Ostrogorsky, *Étienne Dušan et la noblesse serbe dans la lutte contre Byzance*, Byzantium 22 (1952) 151–159.
- Ostrogorsky, The Byzantine Empire* = G. Ostrogorsky, *The Byzantine Empire in the World of the Seventh Century*, DOP 13 (1959) 1–21.
- Pancaroğlu, Perpetual Glory* = O. Pancaroğlu, *Perpetual Glory. Medieval Islamic Ceramics from the Harvey B. Plotnick Collection*, New Haven – London 2007.
- Papanikola-Bakirtzi, Dauterman-Maguire, Maguire, Ceramic art from Byzantine Serres* = D. Papanikola-Bakirtzi, E. Dauterman-Maguire, H. Maguire, *Ceramic art from Byzantine Serres*, Urbana and Chicago 1992.
- Papathanassiou, Metallurgy and Metalworking Techniques* = M. K. Papathanassiou, *Metallurgy and Metalworking Techniques*, in: *The Economic History of Byzantium I*, ed. A. Laiou, Washington, D.C. 2002, 121–127.
- Parani, On the Personal Life of Objects* = M. Parani, *On the Personal Life of Objects in Medieval Byzantium*, in: *The Material and the Ideal. Essays in Medieval Art and Archaeology in Honour of Jean-Michel Spieser*, edd. A. Cutler, A. Papaconstantinou, Leiden–Boston 2007, 157–176.
- Pertusi, Martino Segono di Novo Brdo* = A. Pertusi, *Martino Segono di Novo Brdo, vescovo di Dulcigno, un umanista serbo-dalmata del tardo Quattrocento, vita e opere*, Roma 1981.
- Petković, Davidovac – Gradište* = S. A. Petković, *Davidovac – Gradište: zaštita arheološka istraživanja na deonici autoputa E-75, Koridor 10 – južni krak*, in: *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2011. godini*, edd. V. Bikić, S. Golubović, D. Antonović, Beograd 2012, 86–92.
- Pirivatić, Between Constantinople, Rome and Ohrid* = S. Pirivatić, *Between Constantinople, Rome and Ohrid: A Short Survey of Church organization in the Serbian principalities 1019–1219*, in: *Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs*, ed. A.-E. Tachiaos, Thessaloniki 2015, 655–664.
- Pirivatić, Death of Stefan Dušan* = S. Pirivatić, *Death of Stefan Dušan. Contribution to the problem*, in: *Byzantium, New Peoples, New Powers: The Byzantino-Slav Contact Zone, from the Ninth to the Fifteenth Century*, edd. M. Kaimakamova, M. Salamon, M. Smorag Rozicka, Cracow 2007, 285–302.
- Pitarakis, Les Croix-reliquaires* = B. Pitarakis, *Les Croix-reliquaires pectorales byzantines en bronze*, Paris 2006.
- Popović I., Carnelian Finger Ring* = I. Popović, *Carnelian Finger Ring from Imperial Palace in Sirmium and Analogous Finger Rings from the National Museum in Belgrade*, 3HM 21/1 (2013) 157–166.
- Popović I., Late Roman and Early Byzantine Jewelry* = I. Popović, *Late Roman and Early Byzantine Gold Jewelry in National Museum in Belgrade*, Belgrade 2001.
- Popović I., Les bagues* = I. Popović, *Les bijoux romains du Musée national de Belgrade. I. Les bagues*, Belgrade 1992.
- Popović I., Les bijoux d'or* = I. Popović, *Les bijoux romains du Musée national de Belgrade. II Les bijoux d'or*, Belgrade 1996.
- Popović I., Notes* = I. Popović, *Notes on Gold and Silver Objects from the Starčevo Find (Serbia)*, in: *Mélanges d'antiquité tardive. De infima antiquitate. Studiola in honorem Noël Duval*, edd. C. Balmelle, P. Chevalier, G. Ripoll, Turnhout 2004, 217–224.
- Popović I., Roman Jewelry* = I. Popović, *Roman Jewelry in the Form of Hercules Symbols in the Central Balkans*, Starinar 49 (1998) 77–92.
- Popović M., Importation et production* = M. Popović, *Importation et production locale de céramique à Ras (fin XIe – début XIIIe siècle)*, in: *Recherches sur la céramique byzantine*, Bulletin de correspondance hellénique, suppl. XVIII, edd. V. Deroche, J.-M. Spieser, Paris–Athènes 1989, 119–130.
- Popović M., La résidence du despote Djuradj Branković* = M. Popović, *La résidence du despote Djuradj Branković dans le châtelet de la fortresse de Smederevo*, Balcanoslavica 7 (1978) 101–112.

- Popović M., Les forteresses (1996)** = M. Popović, *Les forteresses dans les régions des conflits byzantinserbes au XIVe siècle*, in: *Bučančio kai Šerbiā katá ton ID' aíwā*, edd. Ev. Papadopoulou, Δ. Διαλέτη, Athήna 1996, 67–87.
- Popović M., Les forteresses (1991)** = M. Popović, *Les forteresses du système défensif byzantin en Serbie au XI–XII siècle*, Starinar 42 (1991) 169–185.
- Popović M., Remanier la capitale** = M. Popović, *Remanier la capitale: techniques et fonctions*, in: *Remanier, metaphraser, fonction et technique de la reécriture dans le monde byzantin*, edd. S. Marjanović-Dušanić, B. Flusin, Belgrade 2011, 257–283.
- Popović M., Smederevo Fortress** = M. Popović *Smederevo Fortress*, Belgrade 2013.
- Popović M., Tvrđava Ras** = M. Popović, *Tvrđava Ras*, Beograd 1999.
- Popović M. St., Historische Geographie** = M. St. Popović, *Historische Geographie und Digital Humanities. Eine Fallstudie zum spätbyzantinischen und osmanischen Makedonien*, Mainz-Ruhpolding-Wiesbaden 2014.
- Popović M. St., Le changement des élites** = M. St. Popović, *Le changement des élites en Macédoine face à l'expansion serbe – Le cas de Skopje et ses environs au XIVe siècle*, in: *Proceedings 'Colloque International Byzance et ses voisins, XIIIe–XVe siècle: art, identité, pouvoir'*, Paris (in press).
- Popović V., La descente des Koutrigours, des Slaves et des Avars** = V. Popović, *La descente des Koutrigours, des Slaves et des Avars vers la mer Égée: le témoignage de l'archéologie*, Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 3 (1978) 596–648.
- Popović V., Les témoins archéologiques** = V. Popović, *Les témoins archéologiques des invasions avaro-slaves dans l'Illyricum byzantin*, Mélanges de l'Ecole Française de Rome, Antiquité 87/1 (1975) 445–504.
- Popović V., Desinigration und Ruralisation** = V. Popović, *Desinigration und Ruralisation der Stadt im Ost-Illyricum vom 5. bis 7. Jahrhundert n. Chr.*, in: *Palast und Hütte. Beiträge zum Bauen und Wohnen im Altertum von Archäologen, Vor und Frühgeschichtlern*, edd. D. Papenfuss, V. M. Strocka, Mainz 1982, 545–566.
- Popović, Bikić, Vrsenice** = M. Popović, V. Bikić, Vrsenice – kasnoantičko i srpsko ranosrednjovekovno utvrđenje, Beograd 2009.
- Prilozi za sbirku srpskih i bosanskih listina** = Prilozi za sbirku srpskih i bosanskih listina, ed. F. Rački, Rad JAZU 1 (1867) 124–164.
- Pseudo-Kodinos** = Pseudo-Kodinos and the Constantinopolitan Court: Offices and Ceremonies edd. R. Macrides, J. A. Munitiz, D. Angelov, Farnham-Burlington 2013.
- Radičević, Medieval Necropoles** = D. Radičević, *Medieval Necropoles of 9th–11th Century in the Lower Serbian Danube River Basin*, Istros 19 (2013) 469–514.
- Radić, Ο Συμεών Ούρεσης Παλαιλόγος** = R. Radić, *O Συμεών Ούρεσης Παλαιλόγος και το κράτος του μεταξύ της βυζαντινής και της σερβικής αυτοκρατορίας*, in: *Bučančio kai Šerbiā katá ton ID' aíwā*, edd. Ev. Papadopoulou, Δ. Διαλέτη, Athήna 1996, 195–208.
- Radojković, Romanska bronzana činija** = B. Radojković, *Romska bronzana činija sa srednjovekovne tvrđave Rasa*, Vesnik Vojnog muzeja 19–20 (1974) 27–33.
- Radojković, Zapadni uticaji** = B. Radojković, *Zapadni uticaji na primjenjenu umetnost Bosne u XIV i XV veku*, in: *Radovi sa simpozijuma "Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura"* III, Zenica 1973, 207–234.
- Réthy, Corpus II** = L. Réthy, *Corpus Nummorum Hungariae II*, Budapest 1907.
- Ross, Catalogue** = M. C. Ross, *Catalogue of the Byzantine and Early Mediaeval antiquities in the Dumbarton Oaks Collection II, Jewelry, Enamels and Art of the Migration Period*, Washington D. C. 1965.
- Ruseva-Slokoska, Roman Jewellery** = Lj. Ruseva-Slokoska, *Roman Jewellery: A Collection of the National Archaeological Museum – Sofia*, London 1991.
- Schmalzbauer, Überlegungen zur Idee** = G. Schmalzbauer, *Überlegungen zur Idee der Oikumene in Byzanz*, in: *Wiener Byzantinistik und Neogräzistik. Beiträge zum Symposium Vierzig Jahre Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien im Gedenken an Herbert Hunger*, edd. W. Hörandner et al., Wien 2004, 408–419.
- Scriptores rerum hungaricarum I,** = *Scriptores rerum hungaricarum tempore decum regumque stirpis arpadianae gestarum I*, ed. E. Szentpétery, Budapest 1937.
- Sinopoli, Approaches to Archaeological Ceramics** = C. Sinopoli, *Approaches to Archaeological Ceramics*, New York 1991.
- Spier, Byzantium and the West: Jewelry** = J. Spier, *Byzantium and the West: Jewelry in the First Millennium*, London 2012.
- Staecker, Rex regum et Dominus dominorum** = J. Staecker, *Rex regum et dominus dominorum: die wikingerzeitlichen Kreuz- und Kruzifixanhänger als Ausdruck der Mission in Altdänemark und Schweden*, Stockholm 1999.
- Stahl, Zecca** = A. M. Stahl, *Zecca: The Mint of Venice in the Middle Ages*, Baltimore 2000.
- Stephenson, Byzantium's Balkan Frontier** = P. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans, 900–1204*, Cambridge 2000.
- Swiencickyj, Byzantinische Bleisiegel** = I. Swiencickyj, *Byzantinische Bleisiegel in den Sammlungen von Lwow*, in: *Сборник въ паметъ на проф. Петър Никовъ*, София 1940, 434–441.
- Škrivanić, Idrisijevi podaci** = G. Škrivanić, *Idrisijevi podaci o Jugoslovenskim zemljama*, in: *Monumenta cartographica Jugoslaviae. Srednjovekovne karte II*, Beograd 1979, 27–32.
- Špehar, Materijalna kultura** = P. Špehar, *Materijalna kultura iz ranovizantijskih utvrđenja u Derdapu*, Beograd 2010.
- Špehar, Remarks** = P. Špehar, *Remarks to Christianisation and Realms in the Central Balkans in the Light of Archaeological Finds (7th–11th c.)*, in: *Castellum, civitas, urbs. Zentren und Eliten im frühmittelalterlichen Ostmitteleuropa*, edd. O. Heinrich-Tamáska et al., Budapest-Leipzig-Keszthely-Rahden/Westf. 2015, 71–95.

- Špehar, Srpsko Podunavlje** = P. Špehar, *Srpsko Podunavlje u ranom srednjem vijeku*, in: *Dani Stjepana Gunjače 2*, ed. T. Šepa rović, Split 2012, 335–360.
- Talbot, Byzantine Monasticism and Liturgical Arts** = A.-M. Talbot, *Byzantine Monasticism and Liturgical Arts*, in: *Perception of Byzantium and its Neighbors*, ed. O. Z. Pevny, New York 2000, 22–39.
- Talbot, Pilgrimage to Healing Shrines** = A.-M. Talbot, *Pilgrimage to Healing Shrines: The Evidence of Miracle Accounts*, DOP 56 (2003) 153–173.
- The Glory of Byzantium** = *The Glory of Byzantium, Art and Culture of the Middle Byzantine Era, A.D. 843–1261*, edd. H. C. Evans, W. D. Wixom, New York 1997.
- Theiner, Vetera monumenta Slavorum** = A. Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia I*, Romae 1863.
- Theophylacti Achridensis Epistulae** = *Theophylacti Achridensis Epistulae*, ed. P. Gautier, Thessalonique 1986.
- Todić, L'apôtre André** = B. Todić, *L'apôtre André et les archevêques serbes sur les fresques de Sopoćani*, Byzantion 72/2 (2002) 449–474.
- Urkunden zur älteren Handels I** = *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig I*, edd. G. L. Fr. Tafel, G. M. Thomas, Wien 1856.
- Vida, Local or Foreign Romans?** = T. Vida, *Local or Foreign Romans? The Problem of the Late Antique Population of the 6th–7th Centuries AD in Pannonia*, in: *Foreigners in Early Medieval Europe: Thirteen International Studies on Early Medieval Mobility*, ed. D. Quast, Mainz 2009, 233–259.
- Vikan, Art, Medicine, and Magic** = G. Vikan, *Art, Medicine, and Magic in Early Byzantium*, DOP 38 (1984) 65–86.
- Vinski, Novi ranokarolinški nalazi** = Z. Vinski, *Novi ranokarolinški nalazi u Jugoslaviji I*, VAMZ 10–11 (1977–1978) 143–190.
- Vogt, Technologie des céramiques byzantines** = Ch. Vogt, *Technologie des céramiques byzantines à glaçure d'époque Comnène, Les décors incisés: les outils et leurs traces*, CA 41 (1993) 99–110.
- Wade Haddon, Fourteenth Century Fine Glazed Wares** = R. A. Wade Haddon, *Fourteenth Century Fine Glazed Wares Produced in the Iranian World and Comparisons with Contemporary Ones from the Golden Horde and Mamlük Syria/Egypt*, PhD Thesis, University of London 2011.
- Waksman et al., The main 'Middle Byzantine Production'** = S. Y. Waksman, N. D. Kontogiannis, S. S. Skartsis, G. Vaxevanis, *The main 'Middle Byzantine Production' and pottery manufacture in Thebes and Chalcis*, The Annual of the British School at Athens 109/1 (2014) 379–422.
- Wasilewski, Le thème** = T. Wasilewski, *Le thème byzantin de Sirmium – Serbie au XIe et XIIe siècle*, ZRVI 8/2 (1964) 465–482.
- Werner, Slawische Bügelfibeln** = J. Werner, *Slawische Bügelfibeln des 7. Jahrhunderts*, in: *Reinecke Festschrift: zum 75. Geburtstag von Paul Reinecke*, edd. G. Behrens, J. Werner, Mainz 1950, 150–172.
- Wilckens, Die textilen Künste** = L. von Wilckens, *Die textilen Künste. Von der Spätantike bis um 1500*, München 1991.
- Yeroulanou, Diatrēta** = A. Yeroulanou, *Diatrēta: Gold Pierced-Work Jewellery from the 3rd to the 7th Century*, Athens 1999.
- Zacos, Nesbitt, Byzantine Lead Seals II** = G. Zacos, J. W. Nesbitt, *Byzantine Lead Seals II*, Bern 1984.
- Zečević, Glass of Novo Brdo** = E. Zečević, *Glass of Novo Brdo and Its Significance in Late Medieval Glass Production*, in: *Annales du 18e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre*, edd. D. Ignatiadou, A. Antonaras, Thessaloniki 2012, 414–418.
- Zečević, Jewelry from Novo Brdo** = E. Zečević, *Jewelry from Novo Brdo. From the Archaeological Collection of the Late Middle Ages*, Belgrade 2006.
- Zekos, A glazed pottery workshop in Thrace** = N. Zekos, *A glazed pottery workshop in Thrace*, in: *Actes du VIIe congrès de l'Association internationale pour l'étude des céramiques médiévales en Méditerranée*, ed. M. Bakirtzis, Athenes 2003, 456–458.
- Žeravica, Glasgegenstände der Lokalität Popovica** = Z. Žeravica, *Glasgegenstände der Lokalität Popovica (Ostserbien) aus dem XI–XII Jahrhundert*, in: *Verre médiéval aux Balkans (Ve–XVe s.)*, ed. V. Čubrilović, Belgrade 1975, 53–63.
- Živković, De conversione Croatorum et Serborum** = T. Živković, *De conversione Croatorum et Serborum. A lost source*, Belgrade 2012.
- Živković, The Golden Seal** = T. Živković, *The Golden Seal of Stroimir*, IČ 55 (2007) 23–29.
- Živojinović, La frontière serbobyzantine** = M. Živojinović, *La frontière serbobyzantine dans les premières décennies du XIVe siècle*, in: *Bυζάντιο καὶ Σερβία κατά τον ΙΔ' αἰώνα*, edd. Eu. Παπαδόπουλον, Δ. Διαλέτη, Αθήνα 1996, 57–66.
- Živojinović, Le grand čelnik Radič** = M. Živojinović, *Le grand čelnik Radič*, in: *Κλητόριον εις εις μνήμην Νίκου Οικονομίδη*, ed. Φλ. Ευαγγελάτου-Νοταρά, Τ. Μανιάτη-Κοκκίνη, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005, 387–402.
- Αντωνάρας, Γιάλινα μεσοβυζαντινά βραχιόλια** = A. Αντωνάρας, *Γιάλινα μεσοβυζαντινά βραχιόλια. Συμβολή σε θέματα διάδοσης, παραγωγής, τυπολογίας και χρήσης*, ΔΧΑΕ 45 (2006) 423–434.
- Παπαγεωργίου, Βυζάντιο και Σέρβοι** = Αγγ. Παπαγεωργίου, *Βυζάντιο και Σέρβοι: Το ζήτημα των εκστρατειών του Ιωάννη Β' Κομνηνού εναντίον των Σέρβων, Εώα και Εσπέρια, τ. Η'* (2012) 353–366.
- Μπακιρτζής, Βυζαντινά τσουκαλολάγηνα** = X. Μπακιρτζής, *Βυζαντινά τσουκαλολάγηνα*, Αθήνα 1989.
- To Bυζάντιο = To Byzantium** = E. Χρυσός, Αθήνα 2005.

LIST OF COLLABORATORS AND THEIR AFFILIATIONS*

VESNA BIKIĆ, Ph.D. Scientific Advisor
Institute of Archaeology, Belgrade
vesna.bikic@gmail.com

*Urbanization Processes and Development of Medieval Society (No. 177021).

STANOJE BOJANIN, Ph.D. Research Associate
Institute for Byzantine Studies, SASA, Belgrade
sbojanin@gmail.com

*Tradition, Innovation and Identity in the Byzantine World (No. 177032).

IVAN BUGARSKI, Ph.D. Research Associate
Institute of Archaeology, Belgrade
ivan.bugarski@gmail.com

*Urbanization Processes and Development of Medieval Society (No. 177021).

MILA GAJIĆ, Senior Curator
Museum of Applied Art, Belgrade
mila.gajic@mpu.rs

MILOŠ IVANOVIC, Ph.D. Research Associate
Institute of History, Belgrade
misaveritatem@gmail.com
*Medieval Serbian Lands (XIII-XV century): Political, Economic, Social and Legal Processes (No. 177029).

PREDRAG KOMATINA, Ph.D. Research Associate
Institute for Byzantine Studies, SASA, Belgrade
Predrag.Komatina@vi.sanu.ac.rs
*Tradition, Innovation and Identity in the Byzantine World (No. 177032).

* An asterisk marks the titles of the projects of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, in the frame of which individual authors have written the papers in this publication

BOJANA KRSMANOVIĆ, Ph.D. Senior Research Associate
Institute for Byzantine Studies, SASA, Belgrade
bojana.krsmanovic@vi.sanu.ac.rs

*Tradition, Innovation and Identity in the Byzantine World (No. 177032).

GORDANA MILOŠEVIC JEVTIĆ, Ph.D. Assistant Professor
Faculty of Architecture, University of Belgrade
gordana.milosevic@arh.bg.ac.rs

*Romanization, Urbanization and Transformation of Urban Centres of Civil, Military and Residential Character in Roman Provinces on Territory of Serbia (No 177007)

MARINA ODAK MIHAJOVIĆ, Ph.D.
Independent researcher
marinaodak4@gmail.com

SRĐAN PIRIVATRIĆ, Ph.D. Research Associate
Institute for Byzantine Studies, SASA, Belgrade
srdjan.pirivatric@vi.sanu.ac.rs

*Tradition, Innovation and Identity in the Byzantine World (No. 177032).

IVANA POPOVIĆ, Ph.D. Scientific Advisor
Institute of Archaeology, Belgrade
ivpop@eunet.rs

*Romanization, Urbanization and Transformation of Urban Centres of Civil, Military and Residential Character in Roman Provinces on Territory of Serbia (No 177007)

MARKO POPOVIĆ, Ph.D. Scientific Advisor
Institute of Archaeology, Belgrade
dama.popovic@yahoo.com

*Urbanization Processes and Development of Medieval Society (No. 177021).

MIHAILO ST. POPOVIĆ, Ph.D. Assistant Professor
Institute for Medieval Research, Austrian Academy of Sciences, Vienna
Mihailo.Popovic@oeaw.ac.at

LIST OF COLLABORATORS AND THEIR AFFILIATIONS

Digitising Patterns of Power (DPP): Peripherical Mountains
in the Medieval World;
Tabula Imperii Byzantini (TIB)

MILICA RADIŠIĆ, Research Assistant
Institute of Archaeology, Belgrade
mveselicic@yahoo.com

*Urbanization Processes and Development of Medieval Society (No. 177021).

GORDANA SIMIĆ, Msc. Architect – conservator
National Institute for Protection of Cultural Monuments, Belgrade
gordanasimicbgd@gmail.com

DRAGANA SPASIĆ-ĐURIĆ, Museum Counselor
National Museum Požarevac
antinoj@open.telekom.rs

PERICA ŠPEHAR, Ph.D. Assistant professor
University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Department of Archaeology
perica.spehar@gmail.com

*Urbanization Processes and Development of Medieval Society (No. 177021).

UGLJEŠA VOJVODIĆ, MA
Ph.D. Student, University of Belgrade, Faculty of Philosophy,
Department of Archaeology
littledukeugljesa@gmail.com

EMINA ZEČEVIĆ, Ph.D. Museum Counselor
National museum in Belgrade
emina.zecevic@gmail.com

REPRODUCED MOVABLE ARTEFACTS ARE KEPT IN:

ARCHIVES OF THE MONASTERY OF HILANDAR: fig. 15
ARCHIVES OF SASA: fig. 89
BELGRADE CITY MUSEUM: fig. 40c
INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL MONUMENTS OF SERBIA: figs. 32, 33
KUNSTHISTORISCHES MUSEUM WIEN: fig. 37a
MUSEUM IN PRIŠTINA (relocated in Belgrade): fig. 110
MUSEUM IN SMEDEREVO: figs. 100, 109
MUSEUM OF APPLIED ARTS: figs. 44b, 106, 107, 114
MUSEUM OF KRAJINA NEGOTIN: fig. 37c
MUSEUM OF SREM: fig. 43a
MUSEUM OF VOJVODINA: fig. 72
MUSEUM „RAS“: figs. 39c, 67, 68, 73, 75
NATIONAL MUSEUM IN BELGRADE: figs. 16, 35a, 36b, 37b, 38, 39a,b, 40a, b, 41c, 42, 43b, 44a, 46, 71, 74, 76–87, 93, 96, 103, 104, 105, 108, 113
NATIONAL MUSEUM ČAČAK: fig. 94
NATIONAL MUSEUM KRALJEVO: fig. 98
NATIONAL MUSEUM KRUŠEVAC: figs. 99b–c, 102
NATIONAL MUSEUM NIŠ: figs. 41a,b, 70
PRIVATE PROPERTY, BELGRADE, SERBIA: fig. 113
PRIVATE PROPERTY, USA: figs. 111, 112
REGIONAL MUSEUM OF JAGODINA: fig. 95
REGIONAL MUSEUM OF KNJAŽEVAC: fig. 35b
REGIONAL MUSEUM OF PLJEVLJA: fig. 36a

PHOTO CREDITS FOR THE ILLUSTRATIONS

VESNA BIKIĆ: figs. 97a, 101
NEBOJŠA BORIĆ: fig. 28
STANKO KOSTIĆ: fig. 11
SLOBODAN NENADOVIĆ: fig. 90
JOVAN NEŠKOVIĆ: fig. 17
STEFAN POP-LAZIĆ: figs. 66, 99a
MARKO POPOVIĆ: figs. 21, 23, 24
DRAGANA SPASIĆ-ĐURIĆ: figs. 53–58
NEBOJŠA STEPANOVIĆ: fig. 27
БИКИЋ, Средњовековна керамика Београда: fig. 65/1
Винча: fig. 48
МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ, Томит, Накић на јару Србије: fig. 51
Милошевић Г., Стапановање у средњовековној Србији: figs. 22, 25, 59–63
Поповић Д., Средњовековни најробни стоменици у Дечанима: fig. 91
Поповић Д., Прилози иознавању средњовековних најробних љача: fig. 91
Поповић М., Београдска таврђава: fig. 18
Поповић М., Смедеревски траг: figs. 19, 20
Поповић П., Стоменица: fig. 26
Поповић С., Крас у круји: figs. 29–31
BIKIĆ, Vizantijski nakit u Srbiji: fig. 69
BIKIĆ, Trpezno posuđe: fig. 97b
BJELAJAC, Byzantine Amphorae: fig. 65/4–5
IVANIŠEVIĆ, Barbarian Settlements: fig. 47
POPOVIĆ M., Tvrđava Ras: figs. 65/2–3
POPOVIĆ, BIKIĆ, Vrsenice: fig. 50
Joannis Scylitzae Synopsis Historiarum, Vitr. 26–2,
Colour facsimile, Militos Publishers, Athens 2000: fig. 3

BYZANTINE HERITAGE AND SERBIAN ART I

PUBLISHERS

SERBIAN NATIONAL COMMITTEE OF BYZANTINE STUDIES
srvizkom@gmail.com

SLUŽBENI GLASNIK, BELGRADE, SERBIA
Jovana Ristića 1, 11000 Belgrade, Serbia
www.sglasnik.com

INSTITUTE FOR BYZANTINE STUDIES
SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
Knez Mihailova 35, 11000 Belgrade, Serbia
inst.byz@vi.sanu.ac.rs

DESIGN

MIROSLAV LAZIĆ

TRANSLATORS

TAMARA RODWELL-JOVANOVIĆ
MARINA ADAMOVIĆ-KULENOVIĆ
IVAN DELAČ
ANA SELIĆ
MIONA PIPERSKI
STANISLAV GRGIĆ
TIJANA CVETKOVIĆ

MAPS

NEBOJŠA ŠULETIĆ

CIRCULATION

500 COPIES

PRINTED BY

SLUŽBENI GLASNIK, BELGRADE, SERBIA

ISBN 978-86-519-2005-2
ISBN 978-86-519-2004-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(495.02)"04/14"

930.85(497.11)"04/14"

94(4-12)"04/14"

73/75.033.2(497.11)

PROCESSES of Byzantinisation and Serbian Archaeology / editor Vesna Bikić ; [maps Nebojša Šuletić]. - Belgrade : Serbian National Committee of Byzantine Studies : Službeni glasnik : Institute for Byzantine Studies SANU, 2016 (Belgrade : Službeni glasnik). - 212 str. : ilustr. ; 29 cm. - (Byzantine Heritage and Serbian Art ; 3)

"Published on the occasion of the 23rd international congress of Byzantine studies" ---> prelim. str. - Tiraž 500. - List of collaborators and their affiliations: str. 207-208. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 189-206.

ISBN 978-86-519-2005-2 (SG)

ISBN 978-86-519-2004-5

а) Уметност, византијска - Рецепција - Србија б) Византија - Културна историја - Средњи век с) Србија - Културна историја - Средњи век
COBISS.SR-ID 225080588

